

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин і права

Кафедра міжнародної комунікації та політології

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

магістр

Амбіції Китаю у боротьбі зі США за лідерство в глобальній геополітиці

Галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітня програма «Міжнародна інформація»

Шифр _____

Виконав здобувач _____ група МВІМ- 22-1 _____ П. В. Чередюк

Підпис

Ініціали, прізвище

Керівник _____ Ю. С. Земський _____

Підпис

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри

міжнародної комунікації та політології _____ О. О. Заславська

Підпис

Ініціали, прізвище

_____ 2023 р.

Хмельницький, 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин і права
Кафедра міжнародної комунікації та політології

Рівень вищої освіти: магістр

Галузь знань: 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітня програма «Міжнародна інформація»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
міжнародної комунікації та політології
к.п.н., доцент О. О. Заславська

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Чередуку Павлу Володимировичу

Тема роботи «Амбіції Китаю у боротьбі зі США за лідерство в глобальній геополітиці»

Керівник роботи Земський Юрій Сергійович, докт. іст. н., професор

Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, учене звання

Затверджено наказом ректора університету від _____ 202__ р.
№ _____

Строк подання здобувачем роботи на кафедру 15 грудня 2023 р.

Вихідні дані до роботи – матеріали міжнародних організацій, неурядових організацій, державних органів влади, інформаційно-аналітичних центрів, статистичні звіти, публікації в ЗМІ, Інтернет, виступи провідних політиків та лідерів суспільної думки.

Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

- проаналізувати фактори, що сприяли здобуттю Китаєм лідируючих позицій у світі на початок ХХІ століття;
- оцінити ключові показники сучасного розвитку Китаю;
- розкрити історичні та світоглядні аспекти китайських претензій на світове лідерство;
- дослідити вплив ідеології маоїзму на політичне мислення сучасного китайського керівництва;
- з'ясувати причини побутування антиамериканських настроїв у нинішньої влади Китаю;
- пояснити сутнісний зміст геополітичних амбіцій Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні.

Дата видачі завдання “1” вересня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапу виконання	Термін виконання етапу роботи	Примітка
1 Одержання теми і складання бібліографії	1.09.2023	
2 Попередній аналіз матеріалів з теми кваліфікаційної роботи у відкритих джерелах інформації	28.09.2023	
3 Збір та узагальнення зібраного матеріалу за темою кваліфікаційної роботи	16.10.2023	
4 Підготовка першого розділу кваліфікаційної роботи та подання його на рецензування науковому керівнику	20.10.2023	
5 Підготовка другого розділу кваліфікаційної роботи та подання його на рецензування науковому керівнику	15.11.2023	
6 Підготовка третього розділу кваліфікаційної роботи та подання його на рецензування науковому керівнику	8.12.2023	
7 Підготовка вступу, формулювання висновків, наукової новизни та практичної значимості кваліфікаційної роботи	11.12.2023	
8 Остаточне коригування, оформлення кваліфікаційної роботи	13.12.2023	
9 Підготовка до захисту на засіданні Екзаменаційної комісії	15.12.2023	
10. Здача роботи на кафедрі	15.12.2023	

Здобувач _____ Чередюк П. В.
 Підпис Прізвище, ініціали

Керівник роботи _____ Земський Ю. С.
 Підпис Прізвище, ініціали

АНОТАЦІЯ

на кваліфікаційну магістерську роботу Чередюка Павла Володимировича
Прізвище, ім'я, по батькові

Тема роботи: Амбіції Китаю у боротьбі зі США за лідерство в глобальній геополітиці

Спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Кафедра міжнародної комунікації та політології

Науковий керівник проф. кафедри, докт. іст. н. Земський Юрій Сергійович
Посада, наукове звання, прізвище, ім'я, по батькові
м. Хмельницький, 202_ р.

Кваліфікаційна магістерська робота виконана на 80 с., з яких 70 с. основного тексту, список використаних джерел складається із 60 найменувань (39 іноземними мовами).

Початок ХХІ століття характеризується значним зростанням впливу Китаю на міжнародній арені. Сучасний Китай не лише активно розвиває свою економіку, але й формує нову модель міжнародних відносин. В рамках цієї роботи розглядаються основні аспекти включення Китаю в систему глобальних відносин, а також визначення його ролі як світового лідера.

У *першому розділі* роботи аналізується процес набуття Китаєм лідируючих позицій у світі. Обговорюються чинники, що сприяли його швидкому розвитку, включаючи економічні стратегії, політичні реформи та міжнародну інтеграцію.

У *другому розділі* висвітлено практичний вплив історичної спадщини на сучасне китайське позиціонування себе у світі. Аналізуються культурні чинники формування унікального, самобутнього світогляду китайців, а також зокрема вплив ідеологічної спадщини маоїстського комунізму на сучасне політичне мислення керівництва Китаю.

У *третьому розділі* розкрито зміст прихованих та очевидних підстав антиамериканських настроїв нинішньої влади Китаю. Обговорюються антагоністичні розбіжності між політичними системами Китаю та США та їх вплив на міжнародні відносини. Розглядаються геополітичні амбіції Китаю щодо створення глобального «китайського світу», зокрема у Індо-Тихоокеанському регіоні.

Матеріали цього дослідження можуть бути корисними для усіх, хто вивчає проблеми міжнародних відносин, геополітики та зовнішньої політики.

Ключові слова: Китай, міжнародні відносини, світове лідерство, геополітика, антиамериканізм, маоїзм, Індо-Тихоокеанський регіон.

ANNOTATION

for the qualification master's thesis by Cherediuk Pavlo Volodymyrovych
Surname, first name, patronymic

Thesis topic: China's Ambitions in the Struggle with the USA for Leadership in Global Geopolitics

Specialty: 291 "International Relations, Public Communications, and Regional Studies"

Department of International Communication and Political Science

Academic supervisor Prof. of the Department, Doctor of Historical Sciences Yuriy Serhiyovych Zemskyi

Position, academic title, surname, first name, patronymic

Khmelnyskyi, 202_ p.

The qualification master's thesis is completed in 80 pages, including 70 pages of the main text, with a list of 60 references (39 in foreign languages).

The beginning of the 21st century is characterized by a significant increase in China's influence on the international stage. Modern China is not only actively developing its economy but also shaping a new model of international relations. This work examines the main aspects of China's integration into the system of global relations and defines its role as a world leader.

The first section of the thesis analyzes the process of China acquiring leading positions in the world. Factors contributing to its rapid development are discussed, including economic strategies, political reforms, and international integration.

The second section highlights the practical influence of historical heritage on contemporary Chinese positioning in the world. It examines cultural factors shaping the unique worldview of the Chinese, including the impact of Maoist communist ideology on modern political thinking in China's leadership.

The third section reveals the underlying and overt reasons for the anti-American sentiments of the current Chinese government. Antagonistic differences between the political systems of China and the USA and their influence on international relations are discussed. China's geopolitical ambitions in creating a global "Chinese world," particularly in the Indo-Pacific region, are examined.

The materials of this research can be beneficial for anyone studying international relations, geopolitics, and foreign policy issues.

Keywords: China, international relations, global leadership, geopolitics, anti-Americanism, Maoism, Indo-Pacific region.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	7
ВСТУП	8
1 КИТАЙ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	12
1.1 Чинники здобуття сучасним Китаєм лідируючих позицій в світі	12
1.2 Показники визначальних параметрів сучасного рівня розвитку Китаю ...	22
2 ІСТОРИЧНІ ТА СВІТОГЛЯДНІ ОБУМОВЛЕННЯ КИТАЙСЬКИХ ПРЕТЕНЗІЙ НА СВІТОВЕ ЛІДЕРСТВО	33
2.1 Китай як окрема цивілізація в світоглядній парадигмі ретроспективного мислення китайців.....	33
2.2 Ідеологічна спадщина Маоїстського комунізму в політичному мисленні сучасного керівництва Китаю.....	40
3 ПРИХОВАНІ ТА ОЧЕВИДНІ ПІДСТАВИ АНТИАМЕРИКАНСЬКИХ НАСТРОЇВ НИНІШНЬОЇ ВЛАДИ КИТАЮ	49
3.1 Антагоністична несумісність політичних систем КНР та США як подразник до «вічного» суперництва і ворожнечі.....	49
3.2 Геополітичні амбіції побудови глобального «китайського світу» в Індо- Тихоокеанському просторі	61
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- ОПОШ - Один пояс, один шлях.
- КПК - Комуністична партія Китаю.
- АСЕАН - Асоціація держав Південно-Східної Азії.
- САФТА - Зона вільної торгівлі між Китаєм та АСЕАН.
- АТЕС - Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво.
- АТР - Азійсько-Тихоокеанський регіон.
- СОТ - Світова організація торгівлі.
- ІМФ - Міжнародний валютний фонд.
- СРЕС - Китайсько-Пакистанський економічний коридор.
- ВТО - Всесвітня торгова організація.
- СЕЗ - Спеціальні економічні зони.
- АУКУС - Австралійсько-Британсько-Американське оборонне партнерство.
- ІТП – Індो-Тихоокеанський регіон.
- РВР - «Партнери в блакитному Тихому океані» (Partners in the Blue Pacific).
- ШОС - Шанхайська організація співробітництва.
- ВРЕП - Всесвітня рада економічного партнерства.
- ВПТТП - Всесвітнє партнерство торгівлі та транспорту.
- НМДА - Національне міждержавне агентство.
- МШП - Міжнародний штаб планування.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлено динамічними змінами в сучасному світовому порядку, де роль Китаю та США, як провідних світових держав - є центральною. Відносини Китаю та США на початку XXI ст. дедалі більше сприймаються як, які найбільше впливають на подальшу еволюцію міжнародних відносин фактично всіх рівнях відносин двох держав-лідерів - геостратегічного, військово-силового, політичного, економічного, культурно - цивілізаційного, ресурсно екологічного та інших. Також значущим аспектом є активізація Китаєм своїх геополітичних прагнень. Країна володіє величезними ресурсами для проведення ефективної зовнішньої політики. Наприклад, прогрес у сфері технологічного розвитку, ініціатива «Один пояс, один шлях» (ОПОШ), а також особливості політичної системи Китаю, безсумнівно, сприяють підвищенню його глобального впливу, особливо в економічній сфері. Тепер стає критично важливим зрозуміти, які зміни в світовому порядку може принести посилення ролі Китаю та які інструменти він використовує для досягнення своїх міжнародних цілей.

Дану проблематику геополітичних відносин між Китаєм та США та їх вплив на світову політику активно досліджували як закордонні, так і українські вчені. Серед зарубіжних дослідників варто відзначити роботи Джона Міршаймера, який аналізував геополітичну конкуренцію між великими державами, Сьюзан Шірк, яка зосереджувалась на внутрішньо- та зовнішньополітичній стратегії Китаю, та Девіда Шамбау, який досліджував аспекти китайсько-американських відносин. Серед українських вчених слід виділити роботи Віктора Константинова, який досліджував вплив Китаю на регіональну динаміку в Індо-Тихоокеанському регіоні. Ці вчені внесли значний вклад у розвиток розуміння глобальних геополітичних процесів, особливо в контексті зростаючої ролі Китаю та його взаємодії зі Сполученими Штатами. Їхні дослідження допомогли глибше зрозуміти не тільки поточні

геополітичні тенденції, але й історичні, культурні та ідеологічні аспекти, які формують ці відносини.

Стан наукової розробки теми свідчить про значну кількість досліджень, присвячених двостороннім відносинам США та Китаю, проте більшість з них сфокусована на конкретних аспектах взаємодії, таких як торговельні відносини або військове протистояння. При цьому, є брак досліджень із комплексним підходом до аналізу амбіцій Китаю у відношенні до глобального лідерства та взаємодії зі США у цьому контексті. Також необхідно врахувати, що погляди вчених на деякі аспекти цієї проблематики можуть бути контраверсійними, особливо у світлі швидких геополітичних змін та нових міжнародних викликів.

Метою даної роботи є всебічний аналіз амбіцій Китаю у боротьбі зі США за лідерство в глобальній геополітиці.

Для досягнення поставленої мети поставлено та вирішено наступні завдання:

1. Проведено аналіз факторів, що сприяли здобуттю Китаєм лідируючих позицій у світі на початку XXI століття.
2. Здійснено оцінку ключових показників сучасного розвитку Китаю.
3. Розкрито історичні та світоглядні аспекти китайських претензій на світове лідерство.
4. Досліджено вплив ідеології маоїзму на політичне мислення сучасного китайського керівництва.
5. Виявлено причини побутування антиамериканських настроїв у нинішньої влади Китаю.
6. Вивчено сутнісний зміст геополітичних амбіцій Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні.

Об'єкт дослідження – міжнародні геополітичні відносини Китаю зі Сполученими Штатами Америки.

Предмет дослідження – політичні амбіції та практичні дії Китаю в змаганнях зі США за глобальне світове лідерство.

Методи дослідження. В кваліфікаційній роботі були використані наступні методи: 1) аналітичний метод, використано для оцінки здобуття Китаєм лідируючих позицій у світі - це дозволило аналізувати різноманітні чинники - економічні, політичні, соціальні, що сприяли зміцненню позицій Китаю на міжнародній арені; 2) статистичний метод, застосовувався для вивчення показників розвитку Китаю - цей метод допоміг у систематизації й оцінці кількісних даних про економічний та технологічний розвиток; 3) історичний метод, застосовувався для вивчення ретроспективних та світоглядних обумовлень теперішньої поведінки Китаю; 4) компаративний метод, застосовано в проведенні порівняльного аналізу відмінностей політичних системам Китаю та США; 5) геополітичний аналіз, застосовано задля з'ясування змісту геополітичних амбіцій Китаю у Індо-Тихоокеанському регіоні - цей метод дозволив зрозуміти глобальні стратегічні плани Китаю та їхній вплив на міжнародні відносини.

Хронологічні рамки охоплюють період з початку ХХІ століття до сучасності, а географічні межі включають не тільки Китай та Сполучені Штати, але й Індо-Тихоокеанський регіон, який є ключовою ареною їхньої геополітичної взаємодії.

Джерельна база дослідження складається з нормативно-правових актів, документів, угод, статутів, договорів, статистичних даних тощо, включаючи двосторонні договори між КНР і США, звіти ООН, ІМФ, Світового банку, а також статистичні дані від Бюро економічного аналізу США та Національного бюро статистики Китаю. Особливу частину джерельної бази дослідження складають офіційні матеріали КНР (промови Сі Цзіньпіня, Конституція КНР).

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати роботи можуть бути використані для подальших розробок як наукових так і теоретико-методологічних; студентами, які навчаються за даною спеціальністю, а також професіоналами-практиками. Враховуючи економічний аспект взаємодії між Китаєм та США, результати дослідження можуть бути корисні для бізнес-структур, інвесторів та фінансових аналітиків

для кращого розуміння глобальних ринкових тенденцій та розробки довгострокових інвестиційних стратегій.

Новизна одержаних результатів полягає насамперед у тому, що в роботі вперше було проведено всебічний аналіз, що об'єднує економічні, політичні, військові та культурні аспекти взаємодії Китаю та США, що дозволило глибше зрозуміти комплексність і багатогранність цієї конкуренції. Використання найновіших статистичних даних та аналітичних звітів дозволило зробити важливий вклад у розуміння поточного стану економічних та політичних відносин між Китаєм та США.

Апробація дослідження. Окремі проблеми теми дипломної роботи розглядалися у форматі реферативних робіт в період здобуття бакалаврського рівня освіти та при вивченні навчальної дисципліни «Міжнародні системи, глобальний розвиток та конфлікти» на магістерському курсі, а також було опубліковано наукову статтю: КНР та США в боротьбі за вплив у Індійсько-Тихоокеанському регіоні // Людина. Суспільство. Держава: науково-популярний журнал. N 3. 2023. С. 17-19.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох взаємопов'язаних розділів та підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг роботи – 79 сторінок.

1. КИТАЙ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

1.1 Чинники здобуття сучасним Китаєм лідируючих позицій в світі

У політичній думці Китайської Народної Республіки існує концепція, яка стверджує, що перші двадцять років ХХІ століття є періодом «стратегічних можливостей» (战略机遇期) [38], який обумовлюється як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Ця концепція сприяє економічному і соціальному розвитку Китаю та збільшенню його ролі в міжнародних справах. Цей період припав на керівництво «четвертим поколінням» керівників КНР.

За свого приходу до посади Голови КНР у 2003 році, Ху Цзіньтао розпочав пошук нових концепцій для визначення зовнішньої політики Китаю у ХХІ столітті. Однією з найважливіших складових стала «м'яка сила» («软实力») [38], яка виявляється в життєздатності, креативності та єдності нації у внутрішньому середовищі і визнанні країни міжнародною спільнотою на зовнішньому рівні, зокрема через ідеологію, модель розвитку та національну культуру.

У 2007 році на XVII з'їзді Комуністичної партії Китаю, Ху Цзіньтао визнав важливість «м'якої сили» для досягнення загальної національної сили КНР і встановив, що культура є її основним складовим елементом. Загалом, політика «м'якої сили» Китаю включає два основних аспекти. По-перше, це просування китайської мови та культури через кіно, музику, моду, дизайн тощо з метою створення позитивного образу країни, включаючи мережу Інститутів Конфуція по всьому світу. По-друге, це популяризація китайського погляду на світоустрій, який ґрунтується на ідеї мирного розвитку («和平发展»), що передбачає, що підйом Китаю завжди буде мирним. Ця концепція

закріплена у двох Білих книгах про мирний розвиток Китаю 2005 та 2011 років [2].

Китай займає високі позиції у світовій зовнішньоекономічній і валютній сферах завдяки мудрій стратегії. У світовому рейтингу Китай лідирує за обсягом експорту, що складає перше місце, за розміром ВВП і загальним обсягом зовнішньої торгівлі він займає друге місце. Протягом останніх двох десятиліть обсяги експорту та імпорту Китаю значно зростали, досягнувши в 2022 році загальної суми в 3,87 трлн доларів США. Навіть якщо загальний обсяг торгівлі Китаю трохи відстає від США, його частка у ВВП перевищує відповідні показники у США та інших розвинутих та розвиваючихся країнах. Китай відіграє важливу роль у світовій торгівлі, на нього припадає майже 10% від загального обсягу світової торгівлі [29].

Основними торговими партнерами Китаю є Європейський Союз (17% від сукупного експорту), Сполучені Штати Америки (приблизно 12%), Японія (9%), Республіка Корея (7%) і Німеччина (5%). З іншого боку, Китай є другим торговим партнером для США, першим для Японії та Кореї, і п'ятим для Німеччини [18].

Китай великою мірою скористався глобалізацією і політикою відкритості своєї економіки перед світом. Розповсюдження політики відкритої торгівлі в багатьох країнах світу підтримувало стабільний попит на китайські товари, а відкритість Китаю для зовнішніх інвесторів сприяла підвищенню продуктивності власної економіки, сприяла конкуренції та попиту на сучасні технології. Співпраця зі світовим співтовариством дала можливість Китаю імпортувати іноземний досвід у різних галузях, від банківського сектора до стандартизації товарів. Залучення значних обсягів іноземних інвестицій також сприяло активізації ринкової конкуренції, впровадженню передових технологій та програмам підвищення кваліфікації працівників, що в результаті призвело до підвищення продуктивності виробництва в Китаї.

Роль Китаю в світовій економіці має величезний вплив на решту світу. Один із ключових чинників його економічного успіху – це активна участь

Китаю в глобальному виробничому ланцюгу. Більшість китайського експорту базується на концепції переробної торгівлі, де китайські компанії, співпрацюючи з транснаціональними корпораціями, імпортують сировину, переробляють її внутрішньо та експортують готову продукцію за кордон.

Економічний розвиток Китаю суттєво вплинув на зміну його ролі у світовій політиці. Китайське керівництво все частіше акцентує важливість для країни активної участі у світовому розвитку і впливу на глобальні процеси.

Стратегія реформ та політика відкритості є взаємодоповнюючими програмами, що ведуть Китай до співпраці у мирному міжнародному середовищі. Кенет Ліберталь з Бруклінського університету наголошує на тому, що Китай прагне будувати гармонійне суспільство як всередині, так і поза кордонами, демонструючи свою здатність підтримувати відносини з сусідніми і найбільшими країнами світу, враховуючи свій швидкий розвиток [15]. Концепція гармонійного розвитку стала запорукою для внутрішнього піднесення Китаю і зовнішньої політики.

Директор Програми з політики Китаю університету Джорджа Вашингтона підкреслює, що стратегія Китаю базується на розвитку дружніх і стабільних відносин зі сусідніми країнами, в іншому випадку відомої як «концепція гармонійного світу». Китайське керівництво прагне відігравати роль «балансу» у світових відносинах, а не просто лідера [8].

Зазначимо, що саме під керівництвом Голови КНР, Ху Цзіньтао, китайська економіка вражаюче зростала, і вона стала другою за обсягом у світі у 2010 році, випередивши Японію. Китай успішно впорався з фінансово-економічною кризою 2008 року і став важливим фактором у глобальному економічному зростанні. Однією з ключових концепцій, яка підтримувала мирний розвиток Китаю, стала ідея «гармонічного світу» (和谐世界) [7], що також стала основою китайської концепції глобального управління.

На Всесвітньому саміті з нагоди 60-річчя ООН у 2005 році, Голова КНР виступив із промовою, в якій визначив основні принципи «гармонічного

світу», такі як багатосторонність та колективна безпека, взаємовигідна співпраця, загальне процвітання та розвиток, різноманітність цивілізацій та культур, рівність, діалог та обмін ідеями. На XVII з'їзді КПК у 2007 році, Ху Цзіньтао виділив п'ять аспектів будівництва «гармонічного світу»: політичний, економічний, культурний, безпека та екологічний [19].

Важливо відзначити досягнення Китаю в галузі периферійної дипломатії, особливо за часів Ху Цзіньтао. Під його керівництвом Китай активно розвивав дружні та партнерські відносини зі своїми сусідами. Це підкреслилося під час офіційного візиту до Монголії в 2003 році [29], де була висловлена важливість мирної політики добросусідства та партнерства з сусідніми країнами. У тому ж році були сформульовані стратегічні підходи до відносин зі сусідніми країнами, включаючи «добросусідство», «безпечне сусідство» та «багате сусідство».

Після вступу Китаю до Світової організації торгівлі у 2001 році та успішного проведення літніх Олімпійських ігор у Пекіні у 2008 році, країна почала активно використовувати багатосторонню дипломатію для зміцнення своєї ролі в міжнародних відносинах. Ініціативи, які КНР вивела на міжнародну арену, включають створення ШОС у 2001 році та БРІКС у 2009 році. Це свідчить про активізацію зовнішньої політики Китаю в початковому періоді 2000-х років, що було неможливо без стабільного економічного зростання [29].

Після першого десятиліття XXI століття світ пережив значущі зміни. Однією з основних особливостей сучасної міжнародної ситуації є переміщення центру глобального розвитку з Заходу на Схід. У 2013 році на керівництво Китаєм прийшло «п'яте покоління» керівників під керівництвом Сі Цзіньпіна, і це ознаменувало зміну курсу зовнішньої політики країни. Основою цього нового напрямку стала ідея «китайської мрії» (中国梦, чжунгомен), яка має як внутрішньополітичний компонент у вигляді

консолідації нації, так і зовнішньополітичний, орієнтований на зміцнення позицій Китаю на міжнародній арені.

Сі Цзіньпін підкреслив, що в обличчі глибоких змін у міжнародній ситуації всі країни повинні спільно сприяти встановленню нового типу міжнародних відносин, базовими принципами яких є взаємовигідна співпраця, збереження миру та сприяння спільному розвитку всього людства. На Боаоському азіатському форумі в березні 2015 року, Голова КНР підкреслив, що в епоху глобалізації всі країни пов'язані і взаємозалежні, і тому мають прагнути до відкритого, інноваційного та інклюзивного розвитку, сприяючи процвітанню всього світу [19].

У контексті будівництва «спільноти долі» ключовим є сприяння ініціативі «Один пояс і один шлях» (ОПОШ), яка передбачає співпрацю на основі двох проектів: «Економічний пояс Шовкового шляху» і «Морський Шовковий шлях XXI століття». Перше згадування про цю глобальну ініціативу відбулося у 2013 році під час офіційних візитів Голови КНР Сі Цзіньпіна до Центральної та Південно-Східної Азії. Ініціатива включає п'ять основних напрямів у сухопутній частині та три «блакитні» економічні коридори, які об'єднують Китай і різні регіони, включаючи Євразію, Африку та Океанію через Південно-Китайське море до Індійського океану. ОПОШ спрямована на політичну комунікацію, полегшення дорожнього сполучення, безперешкодну торгівлю та розширення інвестицій, сприяючи також поширенню китайської «м'якої сили» у країнах вздовж маршруту [31].

Іншою важливою ініціативою Китаю, представленою Головою Сі Цзіньпіном, є Ініціатива глобального розвитку. Вона була відзначена на 76-й сесії Генеральної Асамблеї ООН у вересні 2021 року та базується на шести принципах, таких як розвиток насамперед, орієнтованість на людину, загальне благо та інклюзивність, інноваційний розвиток, гармонія людини та природи, перехід до дій [21, с.276]. Ця ініціатива спрямована на співпрацю між країнами Південь-Південь з метою зменшення бідності та економічного розриву,

забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки та побудову нових міжнародних відносин.

Надалі, в рамках цієї ініціативи, в квітні 2022 року на Беоаському азіатському форумі була запропонована Ініціатива з глобальної безпеки, яка підкреслює важливість формування загальної, спільної та сталої системи безпеки і безпечної спільноти єдиної долі людства [12]. Таким чином, Китай виконує активну роль у формуванні нових міжнародних структур і співпраці з іншими країнами для забезпечення загальної безпеки та розвитку.

Значний внесок у формування зовнішньополітичної стратегії Китаю зробили рішення, прийняті на XX Всекитайському з'їзді КПК, який відбувся в жовтні 2022 року.

Загалом, чинники що вплинули на здобуття Китаєм лідируючих позицій у світі, необхідно розглянути комплекс взаємопов'язаних економічних, політичних, соціокультурних та технологічних аспектів.

Отже, економічні чинники, можна вважати, що початок економічних реформ 1978 року під керівництвом Ден Сяопіна, Китай здійснив перехід від планової економіки до ринкової з китайськими специфікаціями. Ці реформи включали відкриття країни для іноземних інвестицій, створення спеціальних економічних зон, дерегуляцію і приватизацію державних підприємств. Ці заходи сприяли інтенсивному промислому розвитку та залученню технологій, що стало основою для високих темпів економічного зростання.

Протягом тривалого часу, світовий розвиток зазвичай визначався пануванням певної країни, враховуючи її економічну міць і політичний вплив на глобальні події. Кожне століття отримувало свою назву, відображаючи домінування конкретної країни. Наприклад, XIX століття відоме як "британське століття" завдяки блиску Британської імперії, а XX століття вважається "американським століттям" через велику економічну потужність і вплив США на світові події. У ці століття світовий розвиток був сильно впливовий однією з цих країн.

Проте ХХІ століття отримало назву "азійське століття" через активний економічний розвиток азійських країн, углиблення інтеграційних процесів в Азії та зростання ролі азійських країн у світових подіях.

Зокрема, розвиток позитивних відносин Китаю зі своїми сусідніми країнами став важливим напрямом зовнішньої політики Китаю з 1990-х років. У цей час була визначена важливість відносин з так званими "периферійними" країнами, і були визначені основні завдання дипломатії щодо інших держав. Зокрема, було відзначено, що великі країни є ключовими, периферійні країни - важливими, а країни, що розвиваються - базисними. Також багатосторонність була визнана важливим етапом зовнішньої політики. Рік після цього прем'єр-міністр Вен Дзябао представив концепцію зовнішньої політики Китаю щодо периферійних країн, її суть полягає в налагодженні добросусідських, безпечних і процвітаючих відносин з цими країнами [11].

Другі чинники, політичні, полягають в тому, що стабільність авторитарної політичної системи дозволила Китайській Комуністичній партії (ККП) реалізувати довгострокові плани розвитку. Зовнішньополітична стратегія, яка включає проекти «Один пояс, один шлях» та активізація дипломатичних зусиль на африканському континенті, сприяли розширенню геополітичного впливу Китаю. Ця ініціатива поєднує два основні компоненти: «Економічний пояс Шовкового шляху», який зосереджується на створенні транспортних та енергетичних мереж на суші, та «Морський Шовковий шлях ХХІ століття», який спрямований на інвестиції в портову інфраструктуру та морські маршрути. «Один пояс, один шлях» має на меті відродити давні торговельні шляхи, що сполучали Китай зі Заходом, але з новою стратегічною складовою [6]. Інвестуючи в інфраструктуру інших країн, Китай не лише розширює свій економічний вплив, але й створює нові ринки для своїх товарів та послуг. Ініціатива також сприяє розвитку західних регіонів Китаю, які до цього часу залишалися відносно нерозвиненими у порівнянні зі східним узбережжям. Одним з найбільш відомих проектів в рамках «Один пояс, один шлях» є Китайсько-Пакистанський економічний коридор (СРЕС), що

передбачає будівництво автомагістралей, залізниць та енергетичних об'єктів для з'єднання західного Китаю з Пакистанським портом Гвадар в Аравійському морі. Це має стратегічне значення для Китаю, оскільки забезпечує більш короткий та контрольований маршрут для імпорту енергетичних ресурсів та експорту товарів.

Однак, ініціатива «Один пояс, один шлях» також стикається з критикою та обережністю з боку деяких країн, які стурбовані можливим зростанням залежності від Китаю та потенційними борговими тягарями, що можуть виникнути в результаті інвестиційних проектів.

Незважаючи на це, «Один пояс, один шлях» безперечно зміцнив геоекономічні та геополітичні позиції Китаю, відкриваючи нові горизонти для його міжнародного лідерства і сприяючи стратегії Китаю щодо створення багатовекторної зовнішньої політики та глобального економічного впливу.

Також, важливими є технологічні чинники, адже інвестиції в науку та освіту, орієнтація на створення інноваційної економіки сприяли технологічному прогресу. Китай став одним з лідерів у сферах таких, як штучний інтелект, телекомунікації (особливо розвиток мережі 5G), виробництво сонячних батарей та електромобілів [7].

Китайська модель розвитку, що поєднує традиційні цінності з модернізацією, сприяла соціальній когезії та національній ідентичності. Культурна експансія через «м'яку силу», зокрема поширення китайської мови та культури через Конфуцієві інститути, також відіграла свою роль.

Також, велике населення Китаю стало джерелом робочої сили та внутрішнього ринку для споживання продукції, що стимулювало економічне зростання.

Швидке створення інфраструктури, такої як шосе, залізниці та міське будівництво, поліпшило логістику та зв'язок всередині країни, забезпечуючи ефективність економічної діяльності.

Важливим чинником був вступ Китаю до Світової торгової організації (WTO) у 2001 році, що сприяв інтеграції країни у світову економіку та

розширенню експортних можливостей. Приєднання до WTO означало зобов'язання Китаю дотримуватися міжнародних правил торгівлі, що передбачало зниження митних тарифів, лібералізацію торговельних режимів та створення більш прозорих законодавчих та регуляторних умов для іноземних інвесторів [30].

Ці зміни сприяли значному припливу іноземних інвестицій у Китай, адже світові корпорації прагнули використати переваги його величезного ринку праці та зростаючого споживчого ринку. Наприклад, багато міжнародних виробників перенесли своє виробництво до Китаю, перетворивши країну на «світову фабрику». Це забезпечило Китаю доступ до новітніх технологій та кращих практик управління, що, у свою чергу, підвищило продуктивність та конкурентоспроможність китайської економіки на світовому ринку.

Крім того, членство у WTO зобов'язало Китай реформувати свої фінансові та банківські системи, що створило сприятливіші умови для міжнародної торгівлі та інвестицій. Це включало зміцнення прав інтелектуальної власності, що було важливим фактором для залучення іноземних технологічних компаній. Наприклад, світові технологічні гіганти, як Apple і Samsung, змогли розширити своє виробництво в Китаї, використовуючи його як основну базу для глобальних ланцюжків поставок [35].

Відкриття економіки Китаю сприяло також диверсифікації експорту. Виробництво, яке раніше було зосереджене на текстилі та іграшках, тепер розширилося до високотехнологічної продукції, електроніки та машинобудування. Це дозволило Китаю переміститися вгору по ланцюжку створення вартості, збільшуючи прибуток від своєї експортної діяльності.

Таким чином, вступ до WTO став каталізатором для Китаю, який прискорив його економічне зростання та трансформацію в глобальну економічну силу. Він не тільки розширив глобальний доступ до своїх товарів

та послуг, але й прискорив внутрішні реформи, що зробило його економіку більш конкурентоспроможною та інноваційною на міжнародній арені.

Загалом, комбінація цих чинників створила умови для трансформації Китаю в одну з провідних світових економік, що має вплив не тільки на економічні, але й на політичні та соціальні процеси в усьому світі.

Таким чином, важливо відзначити, що на сучасному етапі основою зовнішньої політики Китаю є концепція «спільноти єдиної долі людства». Ця концепція покладає акцент на принципи взаємної поваги, рівноправності, загального розвитку і визнання різноманітності цивілізацій і культур. З метою будівництва цієї «спільноти долі» Китай активно сприяє створенню нового типу міжнародних відносин і продвигає ініціативи в галузі глобального розвитку та глобальної безпеки. Це відображає стратегічне бачення КНР щодо нового міжнародного порядку та системи глобального управління, які ґрунтуються на китайських традиціях та цінностях, свідчаючи про зростання глобальних амбіцій Китайської Народної Республіки.

Рис 1.1. Географічне зображення ініціативи «Один пояс – один шлях»

1.2 Показники визначальних параметрів сучасного рівня розвитку Китаю

У контексті сучасного рівня розвитку Китаю, ключові аспекти його визначальних параметрів можна розглядати як взаємопов'язані та комплексні.

Потоки прямих зарубіжних інвестицій (ПЗІ) в Китаї розпочалися наприкінці 1970-х років, після завершення Культурної революції. Але їх значний ріст став помітним лише нещодавно, після запуску політики економічної експансії в 1999 році, яка була офіційно сформульована у п'ятирічному плані 2001 року. Різке зростання китайських ПЗІ спостерігалось у 2003 році [33]. У 2008 році обсяги ПЗІ досягли понад 55 мільярдів доларів, що було майже вдвічі більше, ніж у 2007 році, і приблизно рівно обсягу іноземних прямих інвестицій (ПІ), які припливали до Китаю в 2003 році. Протягом періоду з 2002 по 2020 роки середній річний приріст ПЗІ в Китаї становив 65,7% [50].

У 1979 році обсяги ПЗІ в Китаї були практично нульовими. Запровадження політики "відкритих дверей" у 1980-х роках призвело до невеликого зростання ПЗІ, але їх обсяг залишався невеликим (близько 450 мільйонів доларів на рік). У той час китайським компаніям бракувало досвіду і конкурентоспроможності для успішної зарубіжної експансії, і рух капіталів суворо контролювався урядом. У 1992 році ПЗІ в Китаї раптово зросли до 4 мільярдів доларів (більше ніж утричі в порівнянні з попереднім роком), але цей великий обсяг інвестицій тривав лише кілька років, і потім щорічний потік знову зменшився до 2,3 мільярдів доларів на рік [24].

У 2001 році розпочалось нарощування ПЗІ в Китаї, і спочатку відбувся великий "стрибок" до 6,9 мільярдів доларів (в 6 разів більше, ніж роком раніше) [17]. Це було пов'язано зі вступом Китаю до Світової торгової організації та масштабною лібералізацією торгівлі, інвестицій та фінансів, а також з оголошенням офіційної політики економічної експансії в рамках наступного п'ятирічного плану (2001–2005). Цей сильний ріст перетворився в тривалий тренд із швидким прискоренням у 2005–2006 роках після реформи

регулювання ПЗІ, яку впровадив уряд у 2004 році. Протягом цього періоду темпи зростання ПЗІ в Китаї склали 116%, що було одним із найвищих в світі. Це особливо вражає, враховуючи, що темпи зростання ПЗІ в світі за цей період становили всього 6% [31].

Таблиця 1.1

Сукупні та поточні ПЗІ Китаю та країн ОЕСД (2022)

Країни	Сукупні ПЗІ, 2022 (млн дол.)	Частка сукупних ПЗІ у загально-світовому обсязі сукупних ПЗІ (%)	Частка сукупних ПЗІ в ВВП країни (%)	Потоки ПЗІ 2022 (млн дол.)	Частка потоків ПЗІ у загально-світовому обсязі потоків ПЗІ (%)
Китай	1 472 982	4,7	12,3	101 914	7,4
Австралія	401 501	1,3	30,8	4 278	0,3
Австрія	241 171	0,8	57,9	11 016	0,8
Бельгія	675 488	2,2	137,1	24 208	1,7
Велика Британія	1 622 924	5,2	61	129 422	9,4
Греція	19 354	0,06	9,7	581	0,04
Данія	171 617	0,5	55,9	11 575	0,8
Ірландія	860 078	2,8	259,5	-39 104	-
Ісландія	5 464	0,02	22,9	-108	-
Іспанія	561 402	1,8	42,7	26 584	1,9
Італія	557 035	1,8	28,8	25 681	1,8
Канада	1 490 029	4,8	90,1	79 072	5,7
Люксембург	244 068	0,8	391,1	44 472	3,2
Мексика	177 143	0,6	15,4	2 492	0,2
Нідерланди	2 523 377	8,1	303,8	27 317	2,0
Німеччина	1 606 159	5,2	43,5	77 483	5,6
Нова Зеландія	17 159	0,05	8,3	-222	-
Норвегія	199 647	0,6	50	4 099	0,3
Південна Корея	296 641	0,9	21	31 676	2,3
Польща	28 279	0,1	5,4	2 494	0,9
Португалія	51 541	0,2	23,7	-2 333	-
Словаччина	3 406	0,01	3,6	350	0,02
США	7 828 747	25,2	40,4	316 469	22,9
Туреччина	45 951	0,1	5,4	2 632	0,2

Угорщина	29 786	0,1	21,4	993	0,07
Фінляндія	110 401	0,3	43,8	151	0,01
Франція	1 451 697	4,7	56,2	58 135	4,2
Чехія	23 908	0,1	11,1	1 623	0,1
Швейцарія	1 088 413	3,5	162,8	-14 915	-
Швеція	372 676	1,2	69,6	29 978	2,2
Японія	1 494 648	4,8	30,7	160 425	11,6
Разом ОЕСД	24 436 233	78,6	120,6	1 028 848	74,5

Загалом, Китай вкладає багато інвестицій, і в цьому він перевершує деякі розвинені країни, такі як Португалія. Проте, частка Китаю в загальному обсязі світових інвестицій складає всього 5%, що значно менше, ніж 78,6% усіх інвестицій в розвинених країнах ОЕСР та 25,2% в США [46].

Якщо говорити про прямі зарубіжні інвестиції (ПЗІ) у відсотках від ВВП, то в Китаї ця цифра становить 12,3%, що відчутно менше, ніж середній показник у розвинених країнах [21].

Хоча наразі обсяги ПЗІ Китаю порівняно з розвиненими країнами є невеликими, у найближчому майбутньому очікується підвищення швидкості їхнього зростання. Китайський ВВП стане все важливішим фактором у світовій інвестиційній діяльності. Обсяги ПЗІ Китаю (за винятком Гонконгу, Макао і Тайваню) в порівнянні з середнім рівнем ПЗІ в розвинених країнах і країнах, що розвиваються. Починаючи з початку 1990-х років, Китай випереджає країни, що розвиваються, і розрив з ними значно зростає. У 2008 і 2009 роках обсяги ПЗІ з Китаю навіть перевищили середній рівень ПЗІ в розвинених країнах [26].

Економічний розвиток Китаю, який відображається у високих показниках ВВП, є результатом глибоких реформ і переходу від закритої до відкритої ринкової економіки. Цей розвиток супроводжувався значною індустріалізацією та зростанням експорту, що вказує на важливу роль Китаю у світовій торгівлі.

Рис. 1.2. ВВП Китаю 2000-2022 рр. (трильйони дол.США)

Джерело: Національне бюро статистики Китаю

Таким чином, рисунок 1.1. демонструє динаміку валового внутрішнього продукту (ВВП) Китаю протягом періоду з 2000 по 2022 роки, виміряного у трильйонах американських доларів. З графіка видно, що економіка Китаю відчутно зросла протягом вказаного періоду. Починаючи з невеликого обсягу ВВП у 2000 році, було зафіксовано стабільне зростання до 2010 року, після чого спостерігається ще більш значне збільшення. Вражаючий пік було досягнуто у 2021 році, після чого економіка продемонструвала невелике зниження у 2022 році [53]. Цей тренд може бути пов'язаний з різноманітними економічними факторами, включаючи внутрішні реформи, світові економічні цикли, зміни у глобальній торгівлі, а також вплив світових економічних подій.

Таблиця 1.2.

Попередні результати розрахунку ВВП Китаю за I квартал 2023 р

Показники	Абсолютна вартість, 100 млн юанів	Темп зростання порівняно з аналогічним періодом 2022 р., %
Валовий внутрішній продукт	284997	4,5
Сільське господарство, лісове господарство, тваринництво та рибальство	12257	3,8
Промисловість	94823	2,9
Виробництво	79567	2,8
Будівництво	13574	6,7
Оптова та роздрібна торгівля	27667	5,5
Транспорт, зберігання та пошта	12092	4,8
Готелі та ресторани	4511	13,6
Фінанси	26640	6,9
Нерухомість	19611	1,3
Послуги з передачі інформації, програмного забезпечення та інформаційних технологій	13520	11,2
Оренда та лізингова діяльність, бізнес-послуги	9692	6
Інші	50611	4

Джерело: Національне бюро статистики Китаю

Аналізуючи внесок різних секторів економіки Китаю до ВВП, згідно з представленою таблицею, можна зробити висновок про тенденції

диверсифікації економічного зростання країни. Незважаючи на традиційно сильну позицію промисловості, спостерігається помітне збільшення частки секторів, пов'язаних з послугами, особливо в галузях інформаційних технологій та фінансових послуг, що вказує на розвиток постіндустріальних аспектів економіки. Значний ріст у секторі готельного господарства та ресторанного бізнесу свідчить про зростання доходів населення та розвиток внутрішнього туризму. Водночас, сільське господарство, хоч і показує менші темпи зростання, залишається значущим сектором, що підтримує продовольчу безпеку країни. Ріст будівельного сектору можна розглядати як відображення активного розвитку інфраструктурних проєктів та урбанізації. Загалом, ці дані свідчать про широкий спектр перетворень у структурі економіки Китаю, що відображає стратегічні напрямки розвитку та адаптацію до глобальних економічних умов.

За даними Національного бюро статистики Китаю, впродовж трьох кварталів 2023 року китайська промисловість засвідчила зростання на 4% у порівнянні з таким же періодом попереднього року. Особливо помітним було підвищення продуктивності в секторах, таких як видобувна промисловість, яка зросла на 1,7%, та обробна промисловість з показником у 4,4%. Виробництво обладнання та виробництво та передача електроенергії також відзначилися зростанням на 6% та 3,5% відповідно, а високотехнологічне виробництво збільшилось на вражаючі 18,2% [37].

У сфері послуг було зафіксовано продовження зростання, зокрема в готельному бізнесі та ресторанному секторі, де показники росту сягнули 14,4%. Послуги з передачі інформації, програмного забезпечення та інформаційних технологій також зазнали зростання на 12,1%, а лізинг та бізнес-послуги підвищилися на 9,5%. Транспортні, складські та поштові послуги зросли на 7,5% [27].

У сільськогосподарській сфері, що включає важливі галузі такі як землеробство, тваринництво, лісівництво та рибальство, було відзначено зниження загального об'єму літнього збору зерна на 0,9%, що склало 146,13

млн. тонн, тоді як обсяги раннього рису зросли на 0,8% і становили 28,34 млн. тонн. Заготівля м'яса, включаючи свинину, яловичину, баранину та птицю, збільшилася на 3,9% до 69,74 млн. тонн [16].

Валовий внутрішній продукт Китаю за три квартали 2023 року досяг 91,302 трлн. юанів, що в еквіваленті становить 12,5 трлн. доларів США, зростання склало 5,2%. ВВП був розподілений між первинною промисловістю з обсягом у 5,6 трлн. юанів і зростанням на 4%, вторинною на рівні 35,3 трлн. юанів з підвищенням на 4,4%, та третинною промисловістю, яка зросла на 6% і склала 50,2 трлн. юанів [36].

Інвестиції також відзначалися позитивною динамікою, обсяг прямих іноземних інвестицій за перші дев'ять місяців року становив 919,97 млрд. юанів, що еквівалентно 128 млрд. доларів США. Золотовалютні резерви Китаю, найбільші у світі, досягли 3,308 трлн. доларів, а обсяг дорогоцінного металу у резервах нараховував 1948 тонн [42].

Інфляція залишалася на низькому рівні 0,4% за дев'ять місяців року, тоді як рівень безробіття становив 5,3%. Середній річний дохід на душу населення у Китаї у 2023 році досяг 29398 юанів, що відповідає номінальному зростанню на 6,3% або 4049 доларів США за офіційним курсом [19].

Обсяг зовнішньої торгівлі за три квартали 2023 року склав 30,8 трлн. юанів, що становить близько 4,4 трлн. доларів США і виявився на 0,2% меншим за аналогічний показник минулого року. Експорт зріс на 0,6% до 17,6 трлн. юанів, а імпорт знизився на 1,2% до 13,2 трлн. юанів. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі склало 4,4 трлн. юанів [28].

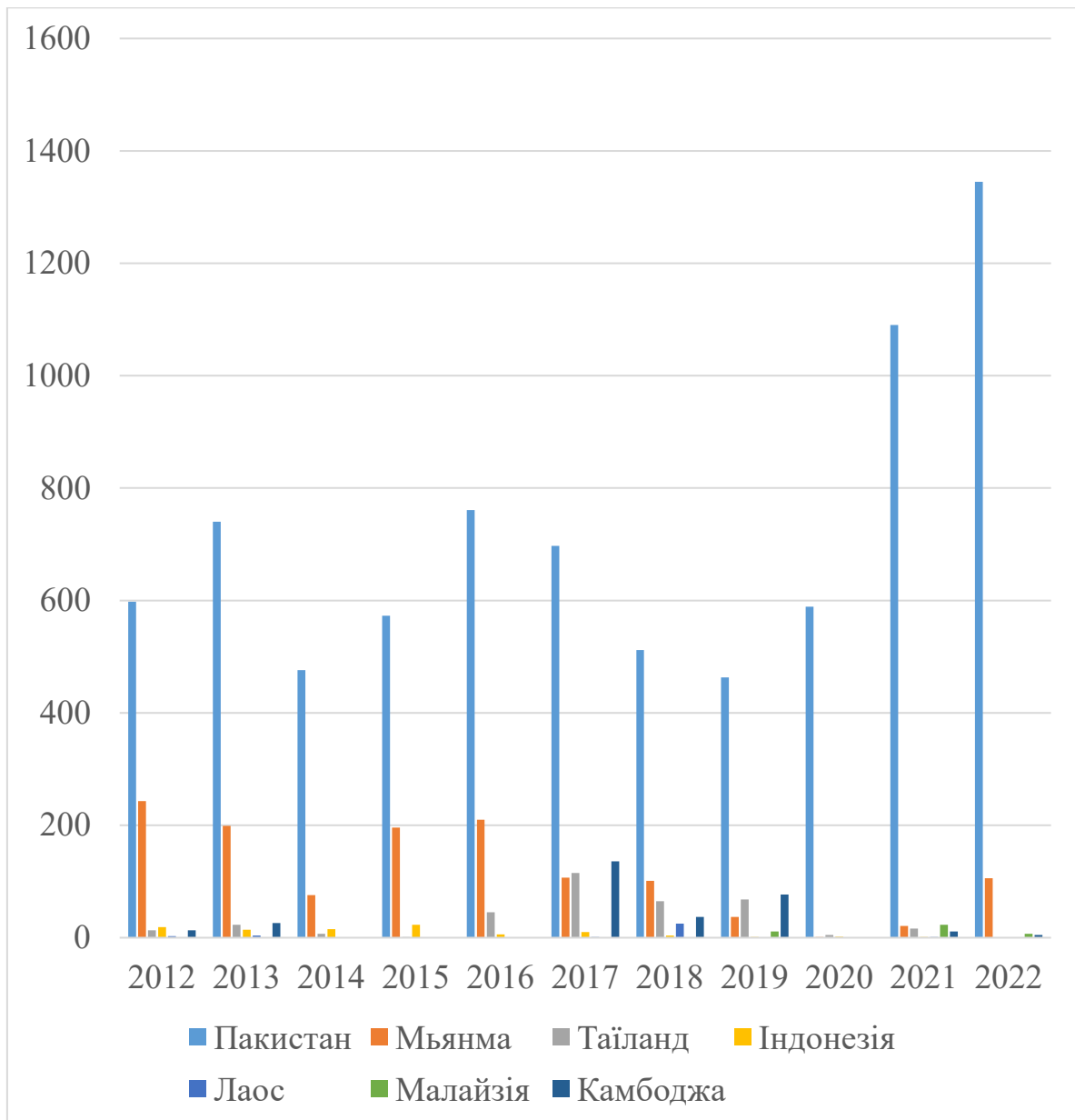

Рис. 1.3. Обсяги військового експорту Китаю до країн Індо-Тихоокеанського регіону.

Джерело: Головне митне управління КНР.

На рисунку 1.2 представлено обсяги військового експорту Китаю до країн Індо-Тихоокеанського регіону в період з 2012 по 2022 рік. З даних графіка можна спостерігати, що експорт військових товарів зазнав значних коливань залежно від країни-імпортера. Особливо помітно зростання обсягів експорту до Пакистану та Індонезії, що може бути пов'язано із зміцненням військово-політичних та економічних зв'язків між Китаєм та цими країнами.

Значне збільшення експорту у 2022 році може відобразити як збільшення оборонних потреб цих країн, так і активізацію військової індустрії Китаю.

Подібні тенденції відображають стратегічний фокус Китаю на поглиблення оборонної співпраці в регіоні, що має важливе значення для зміцнення його геополітичного впливу. Водночас, це вказує на зростаючу роль Китаю як постачальника військової техніки у світовому масштабі, зокрема в Індо-Тихоокеанському регіоні, що є стратегічно важливим з огляду на політичну та економічну динаміку даного регіону.

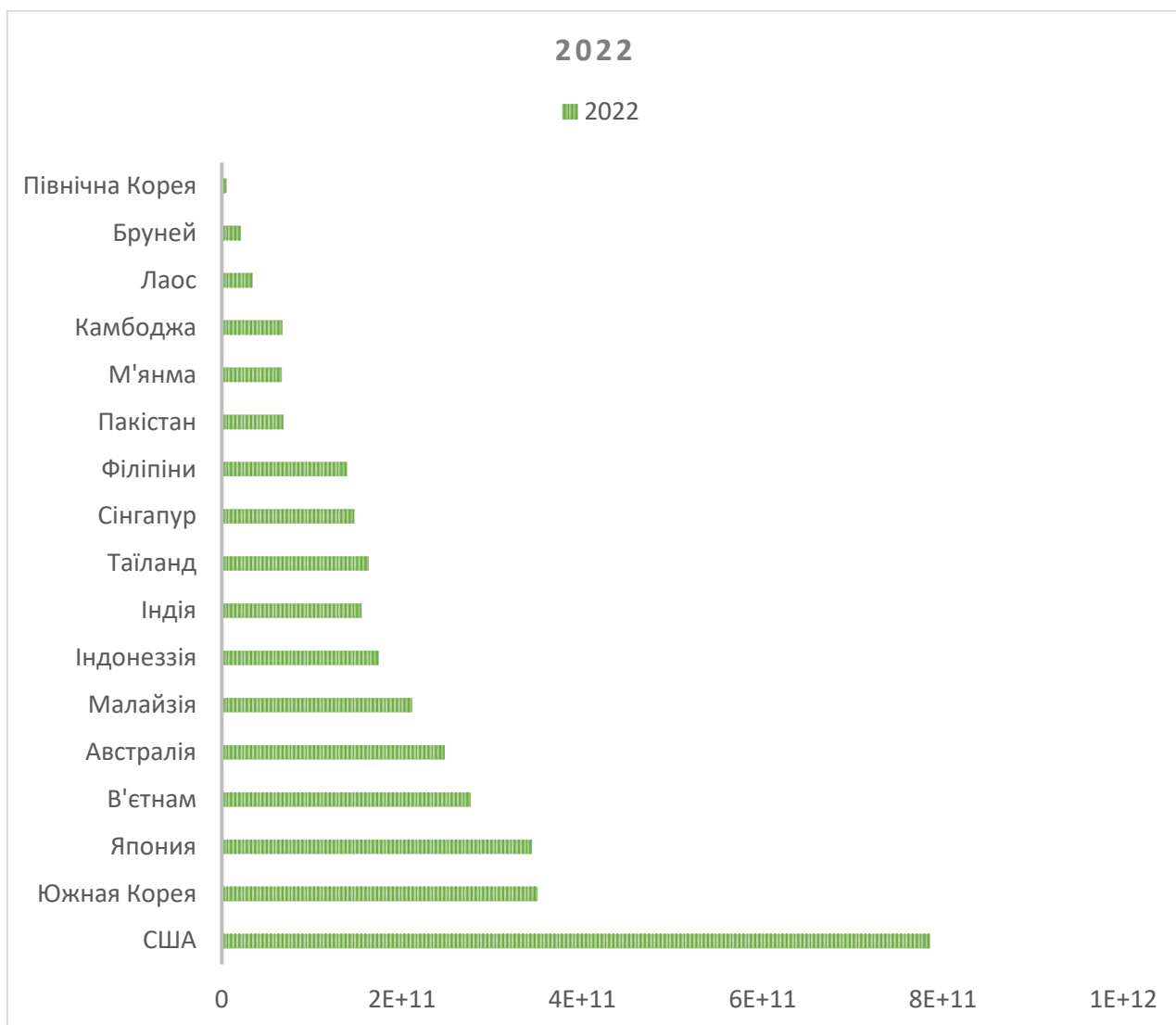

Рис 1.4. Зовнішньоторговельний оборот КНР з країнами

ІндоТихоокеанського регіону за 2022 рік (у млрд доларів).

Джерело: Головне митне управління КНР.

На рисунку 1.3. представлено зовнішньоторговельний оборот Китайської Народної Республіки з країнами Індо-Тихоокеанського регіону за 2022 рік, виражений у мільярдах доларів США. З графіка видно, що найбільший оборот торгівлі був здійснений з США, що підкреслює їх значення як ключового торговельного партнера для Китаю.

Інші значущі торговельні взаємодії були з Японією та Південною Кореєю, що відображає економічні зв'язки, що склалися в регіоні. Значно менший оборот відмічено з країнами, такими як Бруней та Лаос, що відображає обмеженіші економічні взаємодії та менший обсяг двосторонньої торгівлі [35].

Ці дані свідчать про стратегічну орієнтацію Китаю на розширення торговельних зв'язків з країнами регіону, а також про різноманітність економічних відносин, які Китай підтримує з різними країнами. Важливість регіону для Китаю обумовлена як економічними потребами, так і геополітичними стратегіями, що мають на меті забезпечення економічного зростання та розширення впливу.

Отже, перший розділ присвячений дослідженню Китаю в системі міжнародних відносин початку XXI століття. Підсумовуючи, можна виділити наступне: по-перше китайська модель розвитку, що комбінує стратегічно сплановані державні ініціативи з ринковими механізмами, дозволила країні швидко адаптуватися до глобальних змін і зміцнити свої позиції на міжнародній арені. Це стало можливим завдяки динамічному економічному зростанню, інноваціям та ефективній інтеграції в світову економіку, особливо після вступу до Світової торговельної організації. Ініціативи, такі як «Один пояс, один шлях», зміцнили торговельні та економічні зв'язки між Китаєм та рештою світу, водночас розширюючи геополітичний вплив країни.

Також, Китай демонструє вражаючі показники у сферах економіки, технологій, військової могутності та соціального розвитку. Значне зростання ВВП, інвестиції у високотехнологічні галузі, модернізація військового сектору та поліпшення соціальної інфраструктури свідчать про стрімкий прогрес

країни. Внутрішні реформи, зокрема в області фінансів, освіти та здоров'я, а також зовнішньоекономічна активність, зміцнюють глобальну конкурентоспроможність Китаю.

Отже, китайська національна стратегія, яка включає довгострокове планування та інвестування у критичні сектори економіки, а також активна участь у міжнародних інституціях і проектах, забезпечила країні лідерські позиції у світовій економіці на початку XXI століття. Успішне поєднання традиційних цінностей і сучасних інноваційних практик дозволяє Китаю впливати на світові процеси, формуючи нові глобальні тренди і встановлюючи стандарти розвитку в різних сферах.

2. ІСТОРИЧНІ ТА СВІТОГЛЯДНІ ОБУМОВЛЕННЯ КИТАЙСЬКИХ ПРЕТЕНЗІЙ НА СВІТОВЕ ЛІДЕРСТВО

2.1 Китай як окрема цивілізація в світоглядній парадигмі ретроспективного мислення китайців

Сприйняття Китаю як окремої цивілізації у світоглядній парадигмі ретроспективного мислення китайців ґрунтується на глибокій історичній самосвідомості та унікальних культурних традиціях, що формувалися протягом тисячоліть. Центральною особливістю цієї цивілізації є її самоідентифікація не лише як нації чи держави, а як суцільної, неперервної культурної та історичної спадщини.

З моменту заснування до теперішнього часу у зовнішній політиці Китайської Народної Республіки простежується сильний ідеологічний та культурний відбиток, насамперед конфуціанства, витоки якого сягають VI ст. до н.е. Сьогодні конфуціанство глибоко інтегроване у всі аспекти життя КНР, ставши важливою системою цінностей.

Ідея гармонії у конфуціанському та даоському навчаннях перегукуються. У даосизмі велика гармонія у світі, речах та істотах проявляється у співіснуванні «інь та ян» (阴阳) [14]. Це дві сили, що утворюють ціле, але, з одного боку, цілком протилежні одна одній, з другого, взаємно доповнюють. У сфері зовнішньої політики це, наприклад, проявляється у характері співробітництва та конкуренції як протилежних, але доповнюють одне одного явищ. Так, трактувати взаємини США та КНР лише з погляду антагонізму чи суперництва не можна. Це суперечливі відносини співробітництва та конкуренції, що відрізняються високою взаємодоповнюваністю та взаємозалежністю.

Культурна та історична самобутність Китаю зумовлена, перш за все, глибокою філософською та духовною традицією. Філософії конфуціанства та

даосизму були ключовими в формуванні китайського світогляду, де велика увага приділяється гармонії з природою, порядку та стабільності в соціумі.

Конфуціанство, зокрема, внесло значний вклад у формування моральних та соціальних норм, що стали основою китайського суспільства. Ця філософія підкреслює важливість родинних та соціальних зв'язків, респект до старших та авторитетів, а також важливість освіти і самовдосконалення.

Сприйняття Китаю як «Центрального Царства» (Zhōngguó) [14] має глибокі історичні коріння та значення, яке відіграє важливу роль у самоідентифікації та світогляді китайської цивілізації. Цей термін виник у давньому Китаї як спосіб опису своєї країни як центру світу та цивілізації. Історично Китай розглядав себе як центральну, найважливішу частину світу. Це сприйняття було підкріплене географічною ізоляцією, зумовленою природними бар'єрами, такими як Гімалайські гори на заході, пустеля Гобі на півночі та Східно-Китайське море на сході.

Самосвідомість китайської цивілізації також пов'язана з унікальністю її мови та писемності, яка не лише є способом комунікації, але й носієм культурних і історичних цінностей. Китайська писемність з її ієрогліфічними символами є однією з найдавніших у світі, і її використання та розвиток тісно пов'язані з історією та культурою країни.

У ретроспективному мисленні китайців, історія їхньої цивілізації часто розглядається як постійна боротьба та адаптація до змін, при цьому зберігаючи непорушність традиційних цінностей. Це створює унікальний контекст, в якому китайська цивілізація розглядається не просто як набір історичних подій, а як живий організм, що постійно розвивається та адаптується, зберігаючи свою унікальну ідентичність.

У ХХ столітті, особливо після закінчення Другої світової війни, китайська модернізація набула нових обертів з приходом до влади Комуністичної партії у 1949 році [48]. Нова влада, під керівництвом Мао Цзедуна, провела ряд радикальних соціальних та економічних реформ, спрямованих на трансформацію Китаю в соціалістичну державу.

Промисловізація та колективізація сільського господарства, хоча й були спробою відповісти на виклики сучасності, проте призвели до численних соціальних та економічних проблем.

Відкриття Китаю до світу у післямаоїстський період, особливо під керівництвом Ден Сяопіна, прискорило модернізацію та інтеграцію з глобальною економікою. Реформи, ініційовані у 1980-х роках, сприяли створенню ринкової економіки, відкритої для іноземних інвестицій, та технологічного обміну з іншими країнами[48].

Цей історичний шлях модернізації, з його успіхами та труднощами, відображає спроби Китаю втілити власну модель розвитку, що бере за основу західні інновації, але адаптовані до китайського контексту. Цей процес не лише трансформував китайське суспільство, але й змінив спосіб, яким китайці бачать себе у світі, підтримуючи унікальну ідентичність, водночас інтегруючись у глобальну систему.

Сучасне китайське суспільство плекає образ Китаю як цивілізації з п'яти тисячолітньою історією, що включає багаті традиції, розквіт мистецтва, літератури, філософії та наук. Конфуціанство, яке впродовж століть формувало основи соціальної поведінки та моральних норм, і сьогодні відіграє важливу роль у формуванні особистості, хоча його значення переосмислюється в контексті сучасних викликів. У ХХ столітті Китай пережив період значних потрясінь, включаючи Культурну революцію, яка намагалася переписати культурні коди нації. Після цього періоду та реформ, запроваджених Ден Сяопіном, Китай вступив на шлях швидкої модернізації, який приніс з собою і нові виклики, і нові можливості. Реформи сприяли не лише економічному відродженню, але й відновленню національної гордості та самобутності [22].

Сучасні китайці демонструють змішання прагматизму та патріотизму. Вони пишаються своїм історичним минулим та культурним відродженням, прагнуть до технологічних інновацій та економічного прогресу, але також шанують традиційні цінності та культурні досягнення. На міжнародному рівні,

Китай прагне представити себе як велику цивілізацію з власною унікальною моделлю розвитку, яка може пропонувати альтернативу західним концепціям.

Китайська держава використовує свою багатовікову історію та культуру як інструмент міжнародної політики, що спрямований на зміцнення свого глобального статусу. Ця стратегія включає акцентування на історичній спадщині країни, зокрема на внеску філософії Конфуція [33], яка відома своїм наголосом на моральності, соціальній гармонії та ієрархічному порядку. У сучасному світі, де глобальна політика часто домінується західними цінностями та парадигмами, Китай намагається запропонувати альтернативний погляд, який відображає його власну цивілізаційну традицію.

Пропагування конфуціанства йде далі від простого культурного обміну, пропонуючи модель, яка може бути застосована для розв'язання міжнародних конфліктів та побудови більш гармонійного світового порядку. Одним із ключових інструментів цієї культурної дипломатії є розповсюдження Конфуцієвих інститутів – культурно-освітніх центрів, які забезпечують вивчення китайської мови та культури. Вони відкриті у багатьох країнах світу і служать не лише місцями навчання, але й центрами для поширення китайської м'якої сили. Через них Китай сприяє більшому розумінню своїх культурних основ та сучасної політики, намагаючись збудувати позитивний імідж країни на світовій арені.

Використання культурних ресурсів для досягнення політичних цілей демонструє, що Китай свідомо прагне формувати міжнародні відносини не тільки через економічний вплив, але й через культурне проникнення, що сприяє більш глибокому і широкому розумінню китайської унікальності в контексті глобалізованого світу.

Сучасна стратегія розвитку Китаю може бути узагальнена в трьох основних аспектах: "китайський шлях," "китайський дух," і "сила Китаю." [33] Як розвивати і дотримуватися цих аспектів, крім економіки, науки, техніки та інших аспектів, і як знайти джерело сили, яке надає безмежну мотивацію і

імпульс для об'єднання сил Китаю в сучасних умовах, коли досягнуті успіхи дозволяють позитивно оцінювати трансформаційні процеси як на внутрішньому рівні держави, так і на міжнародній арені, і які продовжуватимуть зміцнюватися у майбутньому. У цьому контексті китайське керівництво звертає свою увагу на майбутнє, не забуваючи про минуле, і надає все більше значущості традиційній культурі Китаю як основі духовних цінностей сучасного китайського суспільства. Конфуціанство, яке є провідним морально-етичним вченням серед основних релігійно-філософських систем у цивілізаційному розвитку Китаю, стає все важливішим елементом духовного життя сучасного китайського суспільства.

Серед основних принципів конфуціанства можна виділити два ключових, які і досі мають велике значення для управління країною та розвитку сучасного китайського суспільства. Це поняття "гуманізм" або "жень" ("仁") та "гармонія" або "хе" ("和"). Поняття "гармонія" насамперед відноситься до внутрішньої духовної гармонії людини, її спокою, а також гармонії між людиною і природою, суспільством і всього людства. У вересні 2014 року був опублікований збірник "Про державне управління за Сі Цзіньпіном", де надаються пояснення, спрямовані на допомогу читачам різних країн у розумінні соціальної системи та культури Китаю [26]. Важливість видання цієї книги у різних мовах полягає у точному передаванні ідеї та стратегії управління КНР, розумінні особливостей "китайського шляху розвитку", як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні.

Духовні цінності та культурні досягнення Китаю мають важливий внесок у світову цивілізацію. Історія взаємодії китайської цивілізації з іншими культурами характеризується постійним обміном і взаємним збагаченням. Конфуціанство підтримує інтерес китайців до вивчення культурних надбань інших націй. "Вчення, вивчення, розуміння та повага один одного" - це одне з завдань сучасного Інституту Конфуція.

Останніми роками в Китаї активно обговорюється концепція "китайської мрії", яка спонукає суспільство до нових досягнень у соціальному розвитку, будівництві держави та більш активній участі в світових подіях. Ця тема активно обговорюється серед академіків Китаю. Професор відділу політичних наук Пекінського педагогічного університету Ці Вейпін вважає, що під час реалізації "китайської мрії" 1,3 мільярда населення Китаю зможе модернізувати своє суспільне життя, використовуючи унікальну китайську модель суспільного устрою, яка може стати важливим внеском китайського народу у світову цивілізацію [27]. Також він вказує на те, що проблеми, з якими стикається китайське суспільство, є загальними для багатьох інших країн. Серед них ріст різниці у доходах, поширення корупції, серйозне забруднення навколишнього середовища і загроза вичерпання природних ресурсів [30]. Щоб вирішити ці проблеми, Китай вкладає значні зусилля в розробку розумних та професійних рішень.

Директор Інституту європейських досліджень Чжоу Хун вказав на те, що економічне піднесення Китаю визначається не лише зростанням ВВП. Це також пов'язано з багатьма іншими чинниками, такими як культура, соціальна структура та раціональна політика. Китаю ще доведеться пройти важкий шлях, оскільки його інституційна система та логіка розвитку суттєво відрізняються від західних країн, і це пов'язано з різницею у національних умовах. Чжоу Хун підкреслив, що успіхи Китаю свідчать про те, що його шлях розвитку відповідає внутрішнім реаліям, і це може стати прикладом для інших країн, спонукуючи їх до більшого різноманіття та відмови від гегемонії [38].

Професор із міжнародних відносин Сун Чжу, обговорюючи тему "китайської мрії", відзначив, що ця концепція повинна демонструвати переваги китайської політичної системи, культури і цінностей, а також привабливість та унікальність китайських лідерів та культурну спадщину нації. Його переконанням є те, що міжнародна спільнота визнає "китайську мрію" лише тоді, коли Китай стане великою і привабливою країною для своїх

громадян [50]. Професор Сун Чжу також висловив думку, що всі сумніви щодо Китаю мають бути усунені. Він виділив три напрямки досягнення "китайської мрії": по-перше, відмова від автократичної практики в політиці та культурі та впровадження сучасної системи управління на конституційних засадах; по-друге, продовження демократичних реформ, покращення демократичної прозорості та розпочаток правової реформи; по-третє, впровадження демократичних принципів у зовнішню політику та міжнародні відносини [16].

Також важливим було зазначенням історичних аспектів сприйняття Китаю зовнішнім світом. Професор У Сіаомін підкреслив, що Китай завжди пропагував мирний шлях розвитку і не мав прагнень до завойовництва чи територіального експансіонізму [48]. Це підтверджує історичний досвід, зокрема подорож італійського місіонера-єзуїта Маттео Річчі до Китаю, де він не знайшов ознак агресії. Також було згадано слова Макса Вебера, який підкреслював мирну спрямованість Китаю та пацифістські аспекти конфуціанської етики [26].

2.2 Ідеологічна спадщина Маоїстського комунізму в політичному мисленні сучасного керівництва Китаю

Маоїзм є ідеологічним напрямком у комуністичному руху, який був сформований на основі вчень, пропагованих Мао Цзедунем, провідною постаттю в історії Китаю та давнім керівником Комуністичної партії країни. Ця ідеологія розроблялася під сильним впливом марксизму та сталінізму, а також вбирала в себе елементи традиційної китайської думки, зокрема конфуціанства. Мао Цзедун, який став першим головою Китайської Народної Республіки, відіграв вирішальну роль у формуванні сучасної китайської держави, заявивши про її заснування на площі Тяньаньмень у 1949 році [11, с.61].

Незважаючи на спірні оцінки його діяльності, вплив його ідей та політичної практики продовжує відчуватися в Китаї, впливаючи на ідеологію суспільства та міжнародну політику держави і до сьогодні.

Фундамент новітнього китайського суспільства закладений на ідеях Мао Цзедуна, що охоплюють такі сфери, як економіка, ідеологія, зовнішня політика та внутрішнє громадське життя, а також на створенні та вдосконаленні соціальних інститутів. Ці принципи, які пронизують основи політичного ідеалу, з урахуванням зовнішніх і внутрішніх викликів, допомогли сформувати унікальну соціальну філософію для Китаю. Незважаючи на смерть Мао, кожен наступний лідер Китаю, впроваджуючи нововведення, не відкидає основ маоїзму, зберігаючи таким чином дух ідейного спадкоємства. Проте, відповідно до сучасних реалій, чистий маоїзм уже не відповідає новим обставинам, що призводить до його еволюції. Еволюція уявлення про Мао Цзедуна в ідеологічному пантеоні Китаю допомагає глибше зрозуміти потенціал і напрямок розвитку сучасної китайської ідеології [36].

«Образ Мао Цзедуна закріплений шаблонними формулюваннями, які використовують усі керівники КПК: Мао Цзедун є великим марксистом, великим пролетарським революціонером, великим стратегом та теоретиком, учителем, великим патріотом та національним героєм; Мао став символом національної незалежності китайського народу» [37].

Маоїзм, який визначав політичний ландшафт Китаю в середині 20-го століття, продовжує відчувати свій вплив на сучасне політичне бачення країни, хоча цей вплив перетворився та адаптувався до нових умов і викликів.

Починаючи з 1949 року, коли Мао Цзедун заснував Народну Республіку Китай, ідеологія маоїзму була орієнтована на революційну боротьбу, аграрний соціалізм, тотальний контроль над суспільством і культ особистості. Основні аспекти цієї ідеології, такі як акцент на класовій боротьбі та мобілізації

селянства, відображалися у великих соціальних та політичних кампаніях, як-от Великий стрибок та Культурна революція [4].

Проте, після смерті Мао в 1976 році і приходу до влади Ден Сяопіна, Китай розпочав період значних економічних реформ і відкриття країни світовій економіці. Ці реформи, які частково відходили від маоїстських доктрин, все ж зберегли деякі ключові аспекти маоїстського управління, зокрема централізований контроль та однопартійну систему [4].

В сучасному Китаї під керівництвом Сі Цзіньпіна, ідеї Мао продовжують впливати на політичний порядок денний, особливо у вигляді підвищеної ідеологічної контролю та зміцнення ролі Комуністичної партії. Сучасна політична стратегія, яка включає в себе як ринкові реформи, так і авторитарний контроль, може бути розглянута як синтез маоїстських і пост-маоїстських підходів.

Сучасний Китай значно відрізняється від маоїстської епохи у своєму підході до економіки. Починаючи з реформ 1978 року під керівництвом Ден Сяопіна, Китай рухається від централізованої планової економіки до більш ринково-орієнтованої моделі. Ці реформи включають в себе відкриття ринків, залучення іноземних інвестицій, приватизацію деяких державних підприємств і створення спеціальних економічних зон. Це суттєво контрастує з маоїстським підходом, який наголошував на державному контролі над всіма аспектами економіки.

Процес приватизації в Китаї розпочався у 1990-х роках під керівництвом Ден Сяопіна. Одним із ключових моментів стала «Політика Сінгань» (新幹), яка була запроваджена у 1997 році [21]. Ця політика спрямовувалася на структурну реорганізацію великих державних підприємств, перетворення їх на акціонерні товариства, що дозволило приватному капіталу входити в ці сектори.

Перші спеціальні економічні зони (СЕЗ) були створені в 1980 році в містах Шеньчжень, Чжухай, Шаньтоу та Сямень. Це були території зі спеціальним економічним статусом, що надавали преференції для іноземних інвестицій та дозволяли експериментувати з ринковими реформами. Наприклад, Шеньчжень перетворився з невеликого рибальського села на мегаполіс з однією з найвищих ставок ВВП у Китаї [27].

Після набуття влади в 2012 році, Сі Цзіньпін встановив нові завдання для проведення модернізації Китаю на основі соціалістичних цінностей, які були визначені в його концепції «китайська мрія» [33]. Він став першим вищим керівником країни після Культурної революції, який приділяє однакову увагу як економіці, так і ідеології. Для нього досягнення політичної коректності та ідеологічних цілей є так само важливими, як і зростання економіки.

Сі Цзіньпін також вимагає відмови від підходів до економічного розвитку, які можуть негативно вплинути на статус Китайської комуністичної партії (ККП) [35]. Це відрізняється від прагматичних реформ, які були запроваджені Деном Сяопіном і більше акцентували на нетрадиційній політиці, включаючи значний розвиток економіки.

Крім того, Сі Цзіньпін оживив маоїстську теорію «лінія мас», яку можна використовувати для різних цілей, від посилення ролі партії до спонукання широких мас населення до більшої політичної активності.

18 жовтня 2017 року на XIX з'їзді Комуністичної партії Китаю Сі Цзіньпін оголосив про вступ Китаю в нову епоху, в якій соціалізм з китайськими особливостями стане лейтмотивом ідеології країни. За інформацією агентства «Сінхуа», ці ідеї стали новим витком у розвитку марксизму, об'єднуючи в собі наслідування вчень Мао Цзедуна та Ден Сяопіна, а також принципи «трьох представництв» Цзян Цземіня і «наукового розвитку» Ху Цзіньтао. Вони вважаються втіленням досвіду і мудрості китайського народу та партії, і проголошуються основою для національного

відродження Китаю. Ідея «китайської мрії», яку Сі Цзіньпін визначає як «омолодження» країни, спрямована на відновлення історичного статусу Китаю як великої держави, що мала місце до іноземного впливу в XIX столітті. Згідно з доповіддю, Китай прагне до консолідації свого багатства та військової міці, підтримання контролю КПК над політичним устроєм, підвищення добробуту своїх громадян і зміцнення своєї позиції на світовій арені. Сі Цзіньпін також висловив переконання, що Китай зможе пропонувати альтернативу західній неоліберальній моделі та відігравати ключову роль у формуванні нового світового порядку.

Ідеологія Сі Цзіньпіна ґрунтується на фундаментальних принципах марксизму, ленінізму і маоїзму, і включає наступні ключові аспекти:

1. Новий етап соціалістичного розвитку Китаю базується на марксистському телеологічному погляді на історію. Він передбачає досягнення «соціалістичної модернізації» до 2030 року та досягнення «загального добробуту» для китайського народу до 2050 року, що в певній мірі відповідає класичним комуністичним ідеям [50].

2. Відродження ленінізму означає зміцнення контролю Китайської комуністичної партії (КПК) над урядом, економікою та суспільством.

3. Концепція соціалістичної глобальної держави не вказує на заклик до світової комуністичної революції, але націлюється на зміцнення ролі Китаю у світі. Китай прагне вийти на «центр світової сцени» до 2050 року та відзначити активну місію КПК у загальному розвитку людства.

На XIX з'їзді КПК було прийнято рішучий крок у напрямку повернення до соціалістичної ідеології, яка базується на марксизмі, ленінізмі та маоїзму. Сі Цзіньпін вніс свій ідеологічний вклад, підвищивши свій статус до рівня, який порівнюється з Мао Цзедунем і Ден Сяопіном. Він прокладає новий шлях для Китаю, переходячи від лібералізації останніх десятиліть до монолітної соціалістичної держави. КПК має керувати країною, забезпечуючи більш

збалансований розвиток економіки і фінансової системи, а також політичну стабільність.

Незважаючи на економічні зміни, сучасний Китай зберігає авторитарний характер політичної системи, що є спадщиною маоїстського режиму. Під керівництвом Сі Цзіньпіна було зміцнено централізований контроль, включаючи посилення ідеологічної освіти, цензури в інтернеті, та посилення ролі Комуністичної партії у всіх сферах суспільного життя. Це відображає маоїстський підхід до єдності партії та держави.

Одним із прикладів посилення ідеологічної освіти в сучасному Китаї є закон про «Національну освіту з питань безпеки», прийнятий у 2015 році. Цей закон вимагає від усіх освітніх установ включати питання національної безпеки в навчальні плани, що дозволяє уряду зміцнювати контроль над освітньою системою та пропагувати офіційну ідеологію.

Китай відомий своєю строгою інтернет-цензурою, відомою як Закон «Про кібербезпеку» 2017 року, надає уряду широкі повноваження для контролю над інтернет-простором. Це включає обмеження доступу до іноземних веб-сайтів, вимоги до зберігання даних користувачів всередині країни та жорсткий контроль над розповсюдженням інформації [56, с.21].

Ці приклади демонструють, як сучасний Китай інтегрував ринкові реформи та зберіг авторитарний контроль, створюючи унікальну політичну та економічну систему, яка відрізняється від традиційного маоїзму, але все ще містить деякі його елементи.

На відміну від Мао, який наголошував на класовій боротьбі та аграрному соціалізмі, сучасний Китай вибрав шлях інтеграції з глобальною економікою, водночас зберігаючи строгий контроль над суспільством. Це дозволило Китаю досягти значного економічного зростання, але також зберегло авторитарні елементи політичної системи.

Таким чином, сучасний Китай можна розглядати як приклад того, як традиційні ідеології можуть бути переосмислені та адаптовані до сучасних умов, створюючи нові форми політичного та економічного управління.

Культ особистості, який був визначальним для Мао, також знову набирає сили у сучасному Китаї. Сі Цзіньпін активно використовує державні медіа та інші канали для підтримки свого образу як центральної фігури у китайській політиці. Цей підхід відображає маоїстську традицію мобілізації населення через ідеологічну пропаганду та культ особистості.

У Китаї, з початком навчального року 1 вересня, запроваджено новий обов'язковий предмет для учнів початкової і середньої школи під назвою «Думки Сі Цзіньпіна про соціалізм з китайською специфікою нової епохи» [56, с. 21]. Ця ініціатива відзначається новою навчальною програмою, яка підкреслює значущість ідеологічного контролю, що здійснюється Комуністичною партією Китаю (КПК) та самим Сі Цзіньпіном. Цей курс, відомий як «Думка Сі», вперше був впроваджений в університетах Китаю у 2020 році і спрямований на засвоєння ідеології та політичних поглядів Сі Цзіньпіна серед молодого покоління.

Співробітниця Азіатської програми Німецької ради з міжнародних відносин в Берліні, Діді Кірстен Татлоу, зауважує, що пропаганда та політична освіта в Китаї існують вже з 1949 року. КПК добре розуміє важливість формування свідомості громадян, особливо молодого покоління. Самий засновник КНР, Мао Цзедун, проголосив створення країни 1 жовтня 1949 року.

Не випадково, як зазначає Тетлоу, з урахуванням намірів Сі Цзіньпіна продовжити своє правління поза звичайними двома п'ятирічними термінами, він і КПК прагнуть, щоб філософія та «мислення» керівника були впроваджені в навчальну програму для дітей віком від 6 років. Ця ідея здається нормальною і невід'ємною частиною освіти, аналогічно навчанню математики чи інших предметів.

Починаючи своє лідерство в Китаї в 2012 році, Сі Цзіньпін активно концентрував владу навколо себе і сприяв формуванню культу особистості, що схожий на той, що існував при Мао Цзедуні. Він впроваджував свої політичні праці в роботу КПК та уряду, що відображає схожість із стратегією Мао.

Ця практика включення думок і бачень китайських лідерів до навчальних підручників не є новою. Роботи колишніх лідерів, таких як Ху Цзіньтао, Цзян Цземін та Мао, раніше вже включалися до навчальних програм для початкової і середньої школи.

Але сучасна спроба акцентування ідеології Сі Цзіньпіна має місце в контексті активізації ідеологічних та політичних заходів КПК, які спрямовані на залучення до ідеології не тільки членів партії, але й широкого суспільства [7].

У період правління Мао (1949-1976), культ особистості був виразним елементом політичної системи. Мао Цзедун не лише був засновником Народної Республіки Китай, а й втілював в собі ідеали революції та китайського комунізму. Його портрети були всюди, а його цитати з «Червоної книжечки» слугували напуттями для населення. Культурна революція (1966-1976), започаткована Мао, стала кульмінацією цієї ідеологізації та персоніфікації влади [7].

Однак, не можна ігнорувати той факт, що сучасне китайське керівництво також активно адаптує і переосмислює маоїстські ідеї, щоб відповідати сучасним викликам. Вони відходять від ортодоксальних економічних політик Мао на користь більш гнучкої та ринково-орієнтованої моделі, одночасно зберігаючи жорсткий політичний контроль. Все це свідчить про те, що спадщина маоїзму в сучасному Китаї є складною та багатовимірною, оскільки вона включає в себе як прямий вплив певних ідей та практик Мао, так і поступове їх переосмислення та адаптацію до нових реалій.

Для глибшого аналізу, в таблиці 2.1. представлені приклади, що порівнює маоїстські принципи з їх сучасними проявами в політиці Китаю:

Таблиця 2.1.

Відображення Маоїстських принципів у сучасному Китаї

Маоїстські принципи	Прояв у сучасному Китаї	Приклади
Класова боротьба	Хоча прямий акцент на класовій боротьбі зменшився, ідеологічні розбіжності та соціальні нерівності все ще відіграють роль.	Політика в області соціального забезпечення, регулювання великих корпорацій, ініціативи зменшення бідності.
Культ особистості	Повернення до централізованого лідерства та культу особистості, хоча в іншому вигляді.	Внесення змін у Конституцію 2018 року, що дозволяють Сі Цзіньпіну залишатися на посаді необмежений час. Поширення образу «Батька нації».
Сільськогосподарський соціалізм	Земельна політика та розвиток сільських районів залишаються важливими, хоча основний акцент змістився на індустріалізацію та урбанізацію.	Реформи в аграрному секторі, програми модернізації сільських територій.
Мобілізація населення	Хоча методи мобілізації змінилися, активна участь громадян у політичному та соціальному житті заохочується.	Політичні кампанії, націоналістична риторика, громадські ініціативи.
Ідеологічний контроль	Підтримка та посилення ідеологічного контролю, особливо через медіа та освіту.	Впровадження «Думки Сі Цзіньпіна» у навчальні програми, контроль над інтернетом і медіа.

Таким чином. ця таблиця демонструє, як маоїстські принципи адаптувалися та перетворилися в сучасному китайському політичному контексті, відображаючи як збереження певних аспектів, так і їх еволюцію та

модифікацію. Попри часовий проміжок та зміни у країні, багато з цих принципів залишаються актуальними та важливими для розуміння сучасної політичної та соціальної динаміки в Китаї. Хоча прямиї акцент на класовій боротьбі зменшився, ідеологічні розбіжності та соціальні нерівності все ще відіграють роль. Сучасна політика в області соціального забезпечення, регулювання великих корпорацій та ініціативи зменшення бідності свідчать про цю спадщину. Повернення до централізованого лідерства та культу особистості, хоча в іншому вигляді. Внесення змін у Конституцію 2018 року, що дозволяють Сі Цзіньпіну залишатися на посаді необмежений час, і поширення образу «Батька нації» свідчать про цей аспект.

Земельна політика та розвиток сільських районів залишаються важливими, хоча основний акцент змістився на індустріалізацію та урбанізацію. Реформи в аграрному секторі та програми модернізації сільських територій відображають цю спадщину. Хоча методи мобілізації змінилися, активна участь громадян у політичному та соціальному житті заохочується. Політичні кампанії, націоналістична риторика та громадські ініціативи є сучасними проявами цього принципу. Підтримка та посилення ідеологічного контролю, особливо через медіа та освіту, залишаються актуальними. Впровадження «Думки Сі Цзіньпіна» у навчальні програми, контроль над інтернетом і медіа свідчать про цей аспект спадщини Маоїстського комунізму в політичному мисленні сучасного керівництва Китаю.

3. ПРИХОВАНІ ТА ОЧЕВИДНІ ПІДСТАВИ АНТИАМЕРИКАНСЬКИХ НАСТРОЇВ НИНІШНЬОЇ ВЛАДИ КИТАЮ

3.1 Антагоністична несумісність політичних систем КНР та США як подразник до «вічного» суперництва і ворожнечі

Антиамериканські настрої нинішньої влади Китаю мають складні та багатогранні підстави, які включають історичні розбіжності, ідеологічні протиріччя та сучасні геополітичні виклики. Ці настрої не є однозначно негативними, але вони відображають складність і динаміку взаємин між двома великими державами.

Сприйняття США у Китаї суттєво зумовлене історією відносин між цими країнами. Починаючи з «відкриття» Китаю західними державами у XIX столітті, історія співпраці та конфліктів з США має довгу та складну історію. Епоха «нерівних договорів», Опіумні війни, інтервенція США в Корейській війні, а також підтримка Тайваню Сполученими Штатами після розділення Китаю відіграли ключову роль у формуванні сприйняття Америки як імперіалістичної та ворожої сили [39]. Ідеологічні розбіжності між комуністичним Китаєм та демократичними США глибоко вкорінені у політичних системах обох країн.

Після заснування КНР у 1949 році, китайська комуністична партія вважала Америку символом капіталістичної загрози та імперіалізму. Навіть після ослаблення ідеологічної напруженості, різниця у політичних системах та цінностях продовжує впливати на відносини між країнами.

Економічна глобалізація привела до взаємозалежності між КНР та США. З одного боку, США є одним з головних торговельних партнерів та ринків збуту для Китаю. З іншого боку, Китай є важливим експортером товарів до США та великим кредитором американського уряду через купівлю державних облігацій. Однак, ця взаємозалежність також призвела до торговельних

конфліктів, особливо у зв'язку з дисбалансом торговельного балансу та звинуваченнями у недобросовісній конкуренції.

Також, піднесення Китаю як економічної та військової сили викликало в США побоювання щодо зміщення глобального балансу. Відповідно, Китай розглядає американські дії, такі як підтримка Тайваню, військова присутність у Південно-Китайському морі, та торговельні війни – як спроби стримати його зростання.

Концепція QUAD, що об'єднує Сполучені Штати Америки, Індію, Японію та Австралію, має на меті зміцнення співробітництва серед цих країн, особливо в контексті зростання впливу Китаю у регіоні [14]. Ця ініціатива виникла через об'єднання спільних інтересів та обговорення способів забезпечення стабільності і безпеки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

Зростаючий вплив Китаю став важливим фактором, який змусив Сполучені Штати активніше втручатися в справи регіону. Цей інтерес зокрема зумовлений економічними та геополітичними аспектами, а також загрозами, що виникають від збільшення збройних потужностей Китаю та його амбіціями у глобальних справах. Під час президентства Барака Обами була визначена «стратегія повороту», спрямована на зміцнення присутності та впливу США в Азіатському регіоні [24]. Це включало в себе підтримку існуючих альянсів та розвиток нових партнерств з країнами регіону, а також активну роботу з багатосторонніми організаціями для забезпечення безпеки та процвітання.

Ключовим елементом стратегії було створення балансу сил в регіоні. Це відображено у Стратегії національної безпеки США 2018 року, де Китай описується як потенційна загроза, яка використовує різноманітні засоби, включаючи військову модернізацію, операції впливу та економічний тиск, для досягнення своїх цілей у регіоні. Сполучені Штати та їхні союзники в Індо-Тихоокеанському регіоні намагаються зберегти баланс сил та зміцнити свою присутність для забезпечення стабільності та безпеки в цьому стратегічно важливому регіоні [28].

У січні 2021 року Джоозеф Байден став президентом США, і відразу ж після свого приходу до влади він визначив Китай як єдиного потенційного конкурента для Сполучених Штатів Америки. На Мюнхенській конференції з безпеки, яка відбулася у лютому 2021 року, президент Байден виступив із заявою, в якій сказав: «Ми маємо готуватися до тривалого стратегічного змагання з Китаєм. Конкуренція з Китаєм буде жорсткою. Нам необхідно відверто виступити проти економічних порушень та насильства, які здійснюються китайським урядом і підривають основи міжнародної економічної системи.» [28].

Ця позиція також підкріплена в Тимчасовому стратегічному посібнику з національної безпеки США, який був опублікований у березні 2021 року. Фактично цей документ становить основу для майбутньої Стратегії національної оборони та інших важливих стратегічних документів уряду Сполучених Штатів. У цьому посібнику Китай охарактеризовано як «єдиного конкурента, який має потенціал об'єднати свої економічні, дипломатичні, військові та технологічні можливості для виклику стабільності та відкритості міжнародної системи.

Повна версія Стратегії національної безпеки Сполучених Штатів була оприлюднена у жовтні 2022 року. У цьому документі Китай описується як основний та єдиний конкурент, обладнаний інтенціями та достатньою економічною, військовою, політичною та технологічною потужністю для впливу на міжнародний порядок на свою користь. Отже, наступне десятиліття XXI століття визначить майбутність Сполучених Штатів у взаємодії з Китаєм, зокрема в Індо-Тихоокеанському регіоні, який вважається «центром геополітики XXI століття». Набувають важливості партнерства та альянси в цьому регіоні (наприклад, QUAD, AUKUS та Індо-Тихоокеанська економічна структура) з метою створення «зовнішнього оточення Китаю, яке б впливало на його поведінку» [16, с.35].

Згідно з новою Стратегією [32] національної безпеки США, підхід до стосунків з Китаєм базується на трьох ключових напрямках:

Інвестиції в американську силу, які охоплюють конкурентоспроможність, інновації, стійкість та демократію, з метою перевершення Китаю в різних сферах, таких як технологічна, економічна та військово-політична.

Узгодження дій зі своїми союзниками та партнерами в Індо-Тихоокеанському регіоні та Європі з метою створення «колективної могутності».

Антиамериканські настрої в Китаї частково ґрунтуються на глибоких розбіжностях між політичними системами двох країн. КНР, з її однопартійною системою та централізованим контролем, різко контрастує з демократичними, багатопартійними принципами США. Ця несумісність стає джерелом недовіри та ворожнечі, оскільки обидві країни сприймають політичну ідеологію одне одного як загрозу своєму внутрішньому порядку та міжнародному впливу. Це постійне суперництво відображається у взаємних обвинуваченнях та протистоянні у міжнародній політиці.

Іншою важливою причиною антиамериканських настроїв є китайські геополітичні амбіції у Індо-Тихоокеанському регіоні, які часто вступають у конфлікт з американськими інтересами. Китай прагне зміцнити свій вплив в регіоні, що розглядається як сфера його традиційних інтересів. Це включає ініціативи як «Один пояс, один шлях», спрямовані на розширення економічного та політичного впливу. Водночас, США традиційно вважаються важливим гравцем у цьому регіоні, що призводить до зіткнень інтересів та підвищення напруженості.

Антиамериканські настрої у сучасному китайському керівництві є складним феноменом, який обумовлений як історичними, так і сучасними чинниками. Політична несумісність систем та геополітичні амбіції обох країн створюють фундамент для тривалої ворожнечі та конкуренції. Це суперництво впливає не тільки на двосторонні відносини між Китаєм та США, але й на

більш широкі міжнародні відносини, впливаючи на рівновагу сил у світі, особливо в Індо-Тихоокеанському регіоні. Враховуючи ці фактори, розуміння та вирішення цих складних відносин залишається ключовим завданням для забезпечення міжнародної стабільності та безпеки.

Конкуренція з Китаєм, основною частиною якої є боротьба за майбутню конфігурацію світового порядку, зокрема в ІндоТихоокеанському регіоні.

На додаток до поглиблення співробітництва з регіональними союзами, які розгортаються на базі міні- та мультилатералізму, США акцентують на розширенні партнерських відносин з АСЕАН і острівними країнами Тихого океану. Найважливішими партнерами в Індо-Тихоокеанському регіоні залишаються Австралія, Японія, Індія, Південна Корея, Філіппіни та Таїланд [8].

Варто зазначити, що адміністрація президента Дж. Байдена продовжує широке географічне охоплення регіону, що нагадує підхід попереднього президента Д. Трампа, і підтверджує важливість ролі Індії у Південній Азії та Індійському океані. Такі країни, як Велика Британія, Франція та Німеччина, також активно виявляють інтерес до ІндоТихоокеанського регіону в останні роки, хоча їхні можливості впливу обмежені географічною віддаленістю та відсутністю значущого військового потенціалу для забезпечення регіональної безпеки.

Отже, за допомогою аналізу зовнішньоекономічних показників Китаю, які випадково вказують на пріоритети його зовнішньої політики, можна виділити наступні тенденції:

Впродовж десятиліть Сполучені Штати залишаються основними зовнішньоекономічними та зовнішньополітичними партнерами Китаю, незважаючи на зростаючу стратегічну конкуренцію в ІндоТихоокеанському регіоні (ІТП). Це свідчить про те, що економічні аспекти мають переважну вагу над політичними відносинами між цими двома країнами.

Крім того, Китай розвиває найближчі партнерські відносини з країнами, такими як Пакистан, В'єтнам, Камбоджа та Лаос.

Третя тенденція полягає в зміцненні Китаєм своїх союзників у регіоні, таких як Пакистан, М'янма та Малайзія, шляхом постачання їм озброєння. Країни, які отримують підтримку Китаю у вигляді зброї поставок, стають його союзниками і важливими гравцями у формуванні нового багатопольярного світового порядку.

Таблиця 3.1.

Суперечливість між системою блоків та структурами в регіоні Індо-Тихого океану.

Сфера безпеки	США	Китай	
Політична сфера	QUAD 2.0	Шанхайська організація співробітництва	
Економічна сфера	AUKUS	БРІКС	
Технологічна сфера	Партнери у блакитному Тихому океані Індо-Тихоокеанська економічна структура	«Один пояс та один шлях»	Всебічне регіональне економічне партнерство
Сфера інфраструктури			
Сфера безпеки			

Аналізуючи сферу безпеки та її вплив на США та Китай, можна відзначити важливі регіональні ініціативи і організації, які обирають країни для співробітництва та взаємодії у цьому плані.

1. Політична сфера:

– США активно розвивають свою роль у регіоні за допомогою ініціативи QUAD 2.0 [32], що включає в себе країни, такі як Японія, Індія, Австралія, та інші. Ця ініціатива створена для зміцнення політичної та військової співпраці для забезпечення стабільності та безпеки в регіоні. Основний акцент робиться на підтримці правопорядку, вільному та відкритому Тихому океану та розвитку демократії.

– Китай відповідає шляхом участі в Шанхайській організації співробітництва, де об'єднані країни Шанхаю співпрацюють у питаннях безпеки та економіки. Організація спрямована на регіональну стабільність і

співробітництво у питаннях боротьби з тероризмом та відмови від використання сили.

2. Економічна сфера:

- США та їхні союзники в регіоні розвивають ініціативу AUKUS [43, с.154], спрямовану на зміцнення економічного та військового співробітництва. Це сприяє зміцненню економічних партнерств та забезпеченню безпеки в регіоні.

- Китай активно веде економічну співпрацю в рамках БРІКС, що включає в себе Бразилію, Росію, Індію та ПАР. Ця ініціатива спрямована на зміцнення економічної співпраці та політичних відносин між цими країнами.

3. Технологічна сфера:

- США розвивають партнерства у блакитному Тихому океані, спрямовані на зміцнення технологічного лідерства та інновацій. Це допомагає забезпечити конкурентоспроможність та безпеку в цій сфері.

- Китай активно розвиває власні ініціативи, такі як «Один пояс та один шлях», для забезпечення своєї технологічної переваги та економічної сили.

Усі ці ініціативи та співробітництво в регіоні свідчать про важливість Індо-Тихоокеанського регіону як ключового фокусу для США та Китаю, де розгортається багатостороннє змагання та співпраця.

Індо-Тихоокеанська стратегія Сполучених Штатів базується на співпраці з союзниками та партнерами у межах «міністоронньої дипломатії», яка орієнтована на взаємодію з обмеженою кількістю учасників для вирішення конкретних питань, особливо в галузі військової політики. Головною метою є створення архітектури та системи колективної безпеки. Один з сучасних прикладів цієї політики - це формування чотиристороннього діалогу з безпеки у рамках ініціативи QUAD і тривалого трьохстороннього оборонного альянсу AUKUS [18]

Необхідно зазначити, що найбільше занепокоєння для Сполучених Штатів викликає підписання Китаєм у квітні 2022 року пакту щодо безпеки з

Соломоновими островами, в рамках якого Китай планує розгортати свої військові сили в південній частині Тихого океану, що розташована недалеко від острівної військової бази США на Гуамі та території Австралії. Це свідчить про бажання Китаю здійснювати домінування на найважливіших морських шляхах Індо-Тихоокеанського регіону.

Крім того, під час турне міністр закордонних справ Китаю зустрівся з острівними державами Тихого океану та підписав низку двосторонніх угод, які охоплюють різні сфери, включаючи довкілля, боротьбу з пандемією, ОПОШ та туризм [54]. Однак, мета укладення багатостороннього пакту про безпеку, зокрема щодо кібербезпеки, поліцейської діяльності та спостереження за морським рухом, не була досягнута. Пекін продовжує розширювати свій вплив на країни Тихого океану, що зробило США та їхніх союзників, зокрема Австралію, все більш занепокоєними.

Для координації дій у південній частині Тихого океану, країни- учасниці QUAD, створили нове партнерство - «Партнери в блакитному Тихому океані» (Partners in the Blue Pacific; PBP), до якого також приєдналися Великобританія та Нова Зеландія [11, с.61]

Таблиця 3.2.

Цілі Індо-Тихоокеанської стратегії США від 2022 року

Мета	Сутність та зміст мети
1. Просування вільного та відкритого ІТП	За допомогою інвестицій у демократичні інститути, засоби масової інформації та громадянське суспільство.
2. Формування стійких зв'язків	Розширення регіональних договірних союзів з п'ятьма історичними партнерами та зміцнення відносин з провідними регіональними країнами.
3. Досягнення економічного процвітання	За допомогою вільної, справедливої та відкритої торгівлі та прямих інвестицій. Формування нової економічної основи через багатостороннє партнерство ХХІ століття.
4. Підтримка регіональної безпеки	Розвиток системи колективного стримування дій, спрямованих на зміну територіальних

	кордонів чи підрив суверенних державних прав на вільне судноплавство.
5. Підвищення регіональної стійкості до транснаціональних загроз XXI століття	Спільні заходи та рішення щодо подолання кліматичної кризи, кризи охорони здоров'я та викликів енергетичної безпеки.

Цілі Індо-Тихоокеанської стратегії США на 2022 рік відображають амбіції та прагнення Сполучених Штатів у відношенні до цього важливого геополітичного регіону. Основною метою стратегії є просування і зміцнення інтересів та цінностей, які вважаються важливими для США, у Індо-Тихоокеанському регіоні.

Однією з найважливіших цілей є підтримка інститутів демократії та свободи, таких як свобода преси та громадянське суспільство. США прагнуть сприяти розвитку цих інститутів у регіоні, що відображає їхнє прагнення підтримувати відкритість та прозорість.

Крім того, США прагнуть зміцнювати свої зв'язки з регіональними партнерами та розвивати економічне співробітництво. Вони намагаються створити стійкі відносини з історичними партнерами та провідними країнами регіону.

Забезпечення економічного процвітання є ще однією важливою метою стратегії. Сполучені Штати прагнуть розвивати вільну, справедливу та відкриту торгівлю, а також сприяти прямим інвестиціям. Вони прагнуть створити нову економічну основу для партнерства у XXI столітті.

Регіональна безпека також є пріоритетом стратегії. США стабільно працюють над розвитком системи колективного стримування, спрямованої на збереження стабільності та запобігання змінам у територіальних кордонах і суверенних правах.

Нарешті, підвищення регіональної стійкості до транснаціональних загроз XXI століття є ще однією важливою метою. Спільні заходи та рішення

з питань кліматичної кризи, кризи охорони здоров'я та енергетичної безпеки є на порядку денному для співпраці в регіоні.

Ця мета Індो-Тихоокеанської стратегії США на 2022 рік відображає їхнє бажання забезпечити стабільність, безпеку та розвиток у регіоні через співпрацю, економічний розвиток та реагування на сучасні виклики.

Таблиця 3.3.

Цілі та геополітичні інтереси США в АТР та ІТП

Цілі США	
Азіатсько-Тихоокеанський регіон	Індо-Тихоокеанський регіон
запобігання виникненню гегемона в АТР, який загрожує його інтересам як у регіоні, так і в усьому світі	підтримка гегемонії США в регіоні з метою протидії посиленню політичного та економічного впливу та військової могутності Китаю
Геополітичні інтереси США	
Азіатсько-Тихоокеанський регіон	Індо-Тихоокеанський регіон
1) збереження балансу сил у регіоні з метою протидії країнам, які претендують на гегемонію, у тому числі військово; 2) розширення та зміцнення свого військового потенціалу в регіоні; 3) підтримка існуючої системи взаємовідносин, насамперед збереження союзу США з Японією та Республікою Кореєю; 4) зміцнення двосторонніх форматів співробітництва та перегляд багатосторонніх форматів співробітництва; 5) чесна та справедлива торгівля; 6) свобода судноплавства; 7) поширення ідеалів демократії, свободи та рівноправності	1) просування вільного та відкритого ІТП; 2) формування стійких та стабільних зв'язків з регіональними партнерами; 3) створення нових та модернізація існуючих альянсів та партнерств на базі міні- та мультилатералізму; 4) підтримання регіональної безпеки (передусім, через QUAD та AUKUS); 5) досягнення економічного та технологічного процвітання «ІндоПацифіка»; 6) підвищення регіональної стійкості до транснаціональних загроз ХХІ ст.; 7) свобода судноплавства та вільний доступ до морів та портів країн регіону; 8) поширення ідеалів демократії, свободи та рівноправності

Цілі та геополітичні інтереси США в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР) та Індо-Тихоокеанському регіоні (ІТР) відображають їхню складну стратегію в регіоні, де геополітична конкуренція набуває все більшого значення.

У АТР США прагнуть запобігти виникненню гегемона, який може загрожувати їхнім інтересам як у самому регіоні, так і в усьому світі. Для цього вони активно зберігають баланс сил у регіоні та розширюють свій військовий потенціал. Крім того, США прагнуть зміцнити свої відносини з ключовими партнерами, такими як Японія та Республіка Корея, і розвивати форми співробітництва як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівні. Важливою частиною їхньої стратегії є також підтримка інститутів демократії, свободи та рівноправності, а також забезпечення свободи судноплавства.

У ІТР цілі США істотно відрізняються, оскільки їхній підхід базується на прагненні підтримувати свою гегемонію в регіоні, спрямовуючи її проти зростаючого впливу Китаю. Для досягнення цієї мети США активно просувають ініціативи, такі як QUAD і AUKUS, співпрацюють з регіональними партнерами, розвивають технологічний та економічний потенціал регіону [7]. Вони також ставлять перед собою завдання підвищити регіональну стійкість до сучасних транснаціональних загроз і підтримувати свободу судноплавства та доступ до морів і портів.

Обидві цілі відображають складну динаміку геополітичних інтересів США в АТР та ІТР і свідчать про їхнє прагнення забезпечити стабільність та безпеку у регіонах через різні стратегічні підходи.

Згідно з прогнозами більшості політологів, як іноземних, так і вітчизняних, на основі розширення політичних, економічних, соціальних і військових можливостей Китаю, підйом Китаю в XXI столітті стає неодмінністю. Це призводить до загострення стратегічної конкуренції між США та Китаєм, що відіграє ключову роль у формуванні економічного та політичного середовища в Індо-Тихоокеанському регіоні.

Один з найвідоміших сценаріїв щодо майбутньої геополітичної конфігурації сил може бути формат «Велика двійка», який був запропонований колишнім Радником президента США з національної безпеки Збігневим Бржезінським. Згідно з цим сценарієм, Сполучені Штати та Китай могли б укласти геостратегічне об'єднання, спрямоване на вирішення

глобальних проблем і, можливо, сприяти настанові «гармонійного світу», де не було б глобальних або регіональних конфліктів та непорозумінь [3;4].

Американський професор Школи передових міжнародних досліджень Університету Джонса Хопкінса Хал Брендс вказує на те, що Китайська Народна Республіка має амбіції стати світовим лідером і для досягнення цієї мети розглядає два можливих шляхи. Перший з цих шляхів передбачає встановлення регіонального панування через розширення свого впливу та переваг у Індо-Тихоокеанському регіоні, що, в свою чергу, могло б стати основою для перетворення Китаю в світового гравця. Другий, імовірно, більш ймовірний шлях передбачає поширення китайського впливу на глобальному рівні через створення нової системи безпеки та встановлення економічного порядку, спрямованого на Китай, в регіонах Євразії та Індо-Тихоокеанському регіоні, при цьому Китай виграє центральну роль в міжнародних організаціях. Основними інструментами для досягнення світового лідерства Китаю вважаються ініціатива «Один пояс і один шлях» та її частина - «Цифровий Шовковий шлях», а також будівництво військових баз за межами своїх кордонів [34].

Таким чином, у сукупності, ці фактори ведуть до того, що Китай вважає США одночасно як конкурента та потенційну загрозу, що сприяє посиленню антиамериканських настроїв серед китайської влади. Однак ця ворожнеча не є абсолютною, оскільки обидві країни продовжують підтримувати економічну взаємозалежність та співпрацю у ряді глобальних питань.

3.2 Геополітичні амбіції побудови глобального «китайського світу» в Індо-Тихоокеанському просторі

Індо-Тихоокеанський регіон є важливим стратегічним районом, і ця важливість базується на його унікальному геостратегічному положенні. Головна особливість полягає в тому, що більшість світових транспортних

потоків товарів і енергоресурсів проходять через морські шляхи, що з'єднують Європу, Перську затоку та Тихий океан через Індійський океан та Південно-Східну Азію. Економічна важливість цього регіону підсилюється проектом Китаю під назвою «Один пояс та один шлях». Концепція «Індо-Пацифіка» як геополітична конструкція відображає не лише зміни в економічній та політичній ситуації регіону, але й є стратегічним баченням країн щодо змін у розташуванні сил в цьому районі.

Таблиця 3.4.

Цілі та завдання зовнішньої політики Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні (складено на основі Стратегії КНР)

Категорія	Цілі	Завдання	Очікувані результати
Геополітичні	Зміцнення регіонального впливу	- Налагодження стратегічних партнерств з ключовими країнами - Військова модернізація та показ сили через військові навчання	- Підвищення політичного та військового впливу Китаю в регіоні - Забезпечення стратегічного балансу
Економічні	Розширення торгівлі та інвестицій	- Укладання торговельних угод - Інвестиції у ключові сектори економіки країн регіону	- Зростання китайської економіки через міжнародну торгівлю - Зміцнення економічних зв'язків з іншими країнами
Дипломатичні	Побудова двосторонніх та багатосторонніх відносин	- Активна участь у регіональних форумах - Дипломатичні ініціативи для вирішення територіальних спорів	- Покращення міжнародного іміджу Китаю - Підтримка мирного співіснування та співпраці
Безпека та оборона	Забезпечення безпеки	- Посилення морської присутності	- Захист морських шляхів від піратства та тероризму

	морських шляхів	- Співпраця з іншими країнами для забезпечення безпеки морських маршрутів	- Забезпечення безперервного морського торгового трафіку
--	-----------------	---	--

Цілі та завдання зовнішньої політики Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні відображають його амбітні стратегічні плани та прагнення забезпечити свій вплив та інтереси в цьому важливому регіоні.

У геополітичній категорії основною метою Китаю є зміцнення його регіонального впливу. Для досягнення цієї мети вони активно налагоджують стратегічні партнерства з ключовими країнами в регіоні та демонструють свою військову силу через військові навчання. Це сприяє підвищенню політичного та військового впливу Китаю в регіоні та забезпечує стратегічний баланс в регіоні [37].

У сфері економічних цілей Китай прагне розширити торгівлю та інвестиції в регіоні. Це включає укладання торговельних угод та інвестиції у ключові сектори економіки країн регіону. Ці дії сприяють зростанню китайської економіки через міжнародну торгівлю та зміцненню економічних зв'язків з іншими країнами.

У дипломатичній категорії Китай прагне побудувати як двосторонні, так і багатосторонні відносини. Вони активно беруть участь у регіональних форумах та виголошують дипломатичні ініціативи для вирішення територіальних спорів. Це сприяє покращенню міжнародного іміджу Китаю та підтримці мирного співіснування та співпраці.

У сфері безпеки та оборони Китай забезпечує безпеку морських шляхів шляхом посилення своєї морської присутності та співпраці з іншими країнами. Це допомагає захистити морські шляхи від піратства та тероризму та забезпечити безперервний морський торговий трафік.

Усі ці цілі та завдання спрямовані на забезпечення інтересів та впливу Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні та відображають його амбітну геополітичну стратегію в цьому регіоні.

Деякі китайські вчені в трактатах визначають різні інтерпретації концепції «Індो-Пацифіка». Наприклад, директор Регіонального дослідницького центру Індійського океану при Юньнаньському фінансово-економічному університету Чжу Цуйпін вказує на кілька різних розумінь суті концепції «Індो-Пацифіка» [1]. Для деяких це географічна концепція, яка об'єднує великі райони Тихого та Індійського океанів. Інші вбачають її як геополітичну концепцію, яка включає великі води західної частини Тихого океану та весь регіон Індійського океану. Крім того, її розглядають як стратегічне бачення адміністрації США, спрямоване на протидію піднесенню Китаю в цьому регіоні. За словами Чжу Цуйпіна, Індо-Тихоокеанський регіон сьогодні є «ареною для стратегічних ігор великих країн» [52].

Чжан Цзядун, директор Центру вивчення США університету Фудань, наголошує на тому, що спочатку термін «Індо-Тихоокеанський регіон» використовувався як географічний термін і мало якоїсь політичної ваги [12]. Протягом десятиліть ця територія лише періодично обговорювалася, і не було визначено жодної конкретної політичної стратегії для неї. Однак з початку XXI століття ця концепція набула значущості, особливо в контексті піднесення Китаю та Індії як ключових гравців у світовому порядку. Таким чином, стратегія Індо-Тихоокеанського регіону стала реакцією на ростучий вплив Китаю в Південній та Південно-Східній Азії через його ініціативу «Один пояс та один шлях».

Ян Ішуан, доцент Регіонального дослідницького центру Індійського океану Юньнаньського фінансово-економічного університету, також вбачає, що основною метою стратегії США в Індо-Тихоокеанському регіоні є стримування впливу Китаю, який став викликом існуючому регіональному балансу сил [25].

Незважаючи на те, що Індо-Тихоокеанський регіон не є головним для Китаю, він стає все більш важливим для китайських інтересів. В сучасний час через Індійський океан проходить майже 80% китайського імпорту енергоресурсів та 95% вантажних перевезень. Також цей регіон є стратегічним морським коридором, який з'єднує Азію, Африку та Океанію, і відіграє важливу роль у забезпеченні енергетичних та економічних потреб Китаю, що призвело до того, що Китай став найбільшою торговельною країною у світі [1].

За словами американського дослідника і геополітика Роберта Д. Каплана, на сучасному етапі китайський флот відчуває нагальну необхідність у розвитку своєї здатності захищати важливі морські транспортні маршрути та забезпеченні безпеки економічного зростання. Це стало актуальним через зростання попиту на закордонні енергетичні ресурси та необхідність забезпечення надійності торгових шляхів [38].

У цьому контексті Китай активно спрямовує свої зусилля на розвиток портів у прибережних державах, таких як М'янма, Шрі-Ланка, Пакистан та інші. Крім того, Китай створив свою першу військово-морську базу в Джибуті, яка дозволяє забезпечити постійну присутність КНР в регіоні Червоного моря. Важливим етапом стала угода у сфері безпеки між китайським урядом і Соломоновими островами, яка відкриває можливість для Китаю направити свої збройні сили та, можливо, у майбутньому розмістити військову базу на цих островах [10].

У березні 2022 року Китай перетворив три рифи в Спратлі на острови, які використовуються як військові бази для підтримки різних морських сил, таких як берегова охорона, морське ополчення та риболовецькі судна зі складами боєприпасів. США визнають це діяння Китаю порушенням статусу-кво.

Військово-морський експерт з Дослідницької служби Конгресу США, Рональд О'Рурк, відзначає, що дії США в Південно-Китайському морі, спрямовані на захист свободи судноплавства, мають важливі наслідки для

міжнародного права в міжнародних водах. У випадку, якщо США не відреагують на виклик, представлений КНР, це може створити небезпечний прецедент, який вплине на інші країни світу[29].

Можна висунути висновок про те, що Тайвань відіграє периферійну роль у реалізації геополітичних інтересів та досягненні стратегічних цілей двох головних світових держав - Сполучених Штатів та Китаю - в Індо-Тихоокеанському регіоні.

За думкою деяких китайських аналітиків і експертів, реалізація Індо-Тихоокеанської стратегії США може призвести до активізації змагань в галузі озброєнь у регіоні, особливо щодо розширення військово-морського флоту. Дійсно, швидкість модернізації китайського флоту зросла за останнє десятиліття. За даними Міжнародного інституту стратегічних досліджень, які були опубліковані в 2012 році, китайський флот налічував 512 кораблів, а до 2023 року їх кількість зросла до понад 700[33].

Дотримуючись основних принципів «спільної долі», Китай прагне встановити мережу партнерських відносин з країнами, що розташовані від Тихого до Індійського океанів, зокрема за допомогою проекту «Один пояс і один шлях». Реалізація цього проекту нерозривно пов'язана з розширенням та зміцненням торгових та економічних зв'язків та інтенсифікацією поставок енергетичних ресурсів.

Згідно з прогнозами експертів інвестиційного банку Morgan Stanley, до 2030 року китайський юань може стати резервною валютою, яка складе до 10% міжнародних активів, що робить китайську національну валюту третьою найпоширенішою валютою у світі, після долара та євро [9].

Враховуючи вищезазначене, можна виділити основні геополітичні інтереси КНР в Індо-Тихоокеанському регіоні наступним чином:

1. Встановлення регіонального порядку, в якому Китай займає центральне положення, ґрунтованого на концепції «спільноти єдиної долі людства».

2. Підтримка стратегічної присутності через стратегію «нитка перлів», посилення військово-морської міцності та потенціалу НВАК.
3. Забезпечення контролю над морями та островами у Індійському та Тихому океанах шляхом вирішення питань Тайваню та територіальних суперечок у Південно-Китайському морі.
4. Створення надійної та ефективної мережі наземних, повітряних та морських коридорів, включаючи імпорт енергетичних ресурсів.
5. Підтримка сприятливих відносин та широкого партнерства з країнами регіону у політичних, економічних та культурних сферах.
6. Глобалізація китайської національної валюти з можливим впливом на формування багатополлярної міжнародної валютної системи.
7. Співпраця в галузі економічного розвитку з країнами Індо-Тихоокеанського регіону в межах проекту «Один пояс і один шлях» для отримання розширеного доступу до нових ринків збуту.
8. Зміцнення багатосторонніх форматів співробітництва, таких як БРІКС, ШОС, ВРЕП, ВПТТП і інші.

Останнім часом Китай активно розширює свою участь у різних міжнародних самітах і форумах, включаючи ООН і G20. Більше того, китайський уряд створює і активно рекламує різноманітні міжнародні інституції та проекти, в яких він бажає відігравати активну роль. Серед таких ініціатив слід відзначити Азіатський банк інфраструктурних інвестицій (АБІІ), Новий банк розвитку БРІКС та Всеосяжне регіональне економічне партнерство. Ймовірно, це пов'язано з бажанням Китаю бути активним гравцем в існуючому інституційному ландшафті як в регіоні, так і в світі. Крім того, Китай активізує роботу регіональних і міжнародних механізмів у різних галузях, таких як безпека [26].

Наприклад, Китай намагається відродити Наряду щодо взаємодії та заходів довіри в Азії (НМДА), на якій Сі Цзіньпін представив свою концепцію безпеки «Азіатська спільнота спільної долі».

Проект «Один пояс і один шлях» відповідає принципам спільних переговорів (на рівній основі, спрямованих на створення спільної спільноти інтересів), спільного будівництва (участь, формування спільної відповідальності) та спільного використання (безперервна співпраця). Ці три принципи є основою китайської концепції «ГУ», нового типу міжнародних відносин та спільного зусилля, спрямованих на досягнення взаємовигідної співпраці, загального розвитку, рівноправності, взаємної довіри та спільного процвітання.

Ідея будівництва морської держави, запропонована Сі Цзіньпіном, була конкретизована у проекті «Морський шовковий шлях XXI століття». Ключовими складовими цього проекту в Індо-Тихоокеанському регіоні є стратегія «нитка перлів» або «перлинне намисто». Важливо відзначити, що стратегія «нитка перлів» була вперше використана у 2005 році у звіті Управління оцінки мереж Міністерства оборони США «Майбутнє енергетики в Азії» для опису нової морської стратегії Китаю [10].

Ця стратегія передбачає створення мережі «перлин» у вигляді портів та інфраструктури в різних країнах, починаючи від Південно-Китайського моря і до Близького Сходу. Кожна «перлина» представляє собою зв'язок китайського геополітичного впливу або військової присутності в цих регіональних точках. Це включає будівництво портів у різних країнах, таких як Пакистан, М'янма і Шрі-Ланка. Шляхом надання економічної, інвестиційної та інфраструктурної підтримки цим країнам, Китай перетворює їх на своїх союзників і робить їх економічно залежними.

Таблиця 3.5.

Основні проекти ОПОШ Китаю, що реалізуються в ІндоТихоокеанському регіоні в рамках стратегії «Нитка перлів».

<p>Порт-Гвадар (Пакистан)</p>	<p>Є важливим вузлом КПЕК, будівництво було розпочато у 2013 році, а офіційне відкриття відбулося у 2016 році; Має вигідне геостратегічне становище: побудований в провінції Белуджистан, недалеко від входу в Ормузьку протоку, що з'єднує Перську та Оманську затоки, в результаті чого пов'язує між собою Південну Азію, Близький Схід і Північну Африку. До того ж Гвадар розташований у тропічному регіоні, і порт не замерзає цілий рік, що дає йому перевагу в порівнянні з іншими глибоководними портами в Індійському океані; Значення для Китаю: порт Гвадар відіграє важливу роль у забезпеченні енергетичної безпеки Китаю, оскільки за допомогою нього уряд КНР зможе обійти Малакську протоку, яка є основним «американським» маршрутом світових поставок нафти, і тим самим відкрити новий коридор для імпорту енергоресурсів. Більш того, порт Гвадар є важливим плацдармом для розширення геостратегічного впливу Китаю у Південній Азії.</p>
<p>Порт Кьяукпью (М'янма)</p>	<p>Є важливою частиною програми створення економічного коридору Китай-М'янма; Значення для Китаю: порт Кьяукпью також надає КНР альтернативний канал в обхід Малакської протоки; Значення для М'янми: сприяє економічному та інфраструктурному розвитку країни. Очікується, що порт оброблятиме 7,8 млн. тонн вантажів і 4,9 млн. контейнерів на рік.</p>
<p>Порт Хамбантота (Шрі-Ланка)</p>	<p>Розглядається як вузловий порт МШП вздовж Індійського океану; Має вигідне геостратегічне становище: розташований у південному краю Шрі-Ланки, між Малакською протокою і Суецьким каналом; є другим за величиною портом країни (після порту Коломбо); Значення для Китаю: дозволяє контролювати територію недалеко від узбережжя Індії, а також є стратегічним плацдармом для потенційного розгортання там військової бази НВАК з метою забезпечення національної безпеки;</p>

У цьому контексті порти, розташовані в країнах Індо-Тихоокеанського регіону, виконують дві основні функції. З одного боку, вони використовуються Китаєм для забезпечення своїх кораблів паливом, продовольством та прісною водою, проведення ремонтних робіт тощо. З

іншого боку, ці порти можуть служити для спостереження і моніторингу руху Військово-морських сил США та Індії в Індо-Тихоокеанському регіоні.

Отже, з початку XXI століття, Китай збільшив свою військово-морську присутність в районі Індійського океану шляхом будівництва морської інфраструктури в країнах, що омиваються цим океаном. Крім того, Китай продемонстрував свою військову могутність, зокрема, беручи участь у антипіратських операціях. Також він активно розвиває багатосторонні проекти, такі як «Один пояс – один шлях» і «Морський шовковий шлях» XXI століття, що сприяє розширенню дипломатичних і торгово-економічних відносин з країнами регіону.

Торкнулось багаторівневе протистояння Китаю та США також і України у контексті російсько-української війни. Відомо, що КНР, виступаючи за припинення бойових дій та встановлення миру, все ж постачає російській федерації товари військового або подвійного призначення та допомагає обходити санкції. США у свою чергу підтримують Україну у війні як зброєю, так і виділенням фінансової допомоги. Для Сполучених Штатів це можливість послабити росію, одного зі своїх головних геополітичних конкурентів, малою ціною. Китай, як партнер РФ, вбачає у цьому загрозу для своїх інтересів, а тому всіляко розширює співробітництво з країною-терористом, тим самим демонструючи свою лідируючу позицію у регіоні.

ВИСНОВКИ

Отже, на початку XXI століття Китай здобув значні лідируючі позиції на міжнародній арені. Головними чинниками цього успіху стали його стрімкий економічний розвиток, активна зовнішня політика, і інвестиційні стратегії. Економічний ріст Китаю великою мірою був підживлений глобалізацією та інтеграцією в світову економіку, що дозволило йому стати «світовою фабрикою». Окрім того, Китай активно розвиває свої технологічні та інноваційні можливості, що робить його ключовим гравцем у глобальній економіці. Політично, Китай прагне посилювати свій вплив через багатосторонні та регіональні ініціативи, такі як «Один пояс, один шлях».

Китайський розвиток можна оцінювати через кілька ключових параметрів. По-перше, економічний успіх, що вимірюється через ВВП, обсяги зовнішньої торгівлі, інвестиції в науку та технології. Китай став другою за величиною економікою світу, зі значною промисловою та виробничою міццю. По-друге, технологічний прогрес, що включає розвиток в областях, таких як штучний інтелект, мобільний зв'язок та електроніка. Третім показником є соціально-культурний вплив, виявлений у поширенні китайської культури та мови, а також у впливі на міжнародні освітні та культурні обміни.

Враховуючи ці аспекти, Китай у XXI столітті виступає як ключовий глобальний гравець, чий вплив охоплює не тільки економіку, але й політику, технології, та культуру. Його стратегія, яка поєднує економічне зростання з активною зовнішньою політикою та культурним впливом, створює новий глобальний порядок, де Китай відіграє одну з провідних ролей. Однак, цей вплив також викликає певні суперечливості та питання, особливо у сферах міжнародної безпеки, торговельних відносин, та прав людини, що вимагають уваги та балансування на міжнародному рівні.

Другий розділ роботи особливості китайської цивілізації та ідеології в контексті сучасного міжнародного впливу. Китайська цивілізація, з її багатою

та унікальною історією, має глибокий вплив на світоглядну парадигму китайців. Це, перш за все, відображається в способах, якими сучасний Китай визначає себе та своє місце у світі. Ретроспективний підхід до історії, з акцентом на традиційних цінностях, конфуціанській етиці та філософії, формує унікальний культурно-ідентичний контекст. Цей контекст відіграє ключову роль у визначенні зовнішньополітичної поведінки та стратегій Китаю, враховуючи його самосприйняття як великої цивілізації з власним шляхом розвитку.

Ідеологічна спадщина Мао Цзедуна продовжує впливати на політичне мислення та управління сучасного Китаю. Хоча економічні реформи та відкриття до світу, яке почалося з 1980-х років, значно відрізняються від строгих маоїстських принципів, елементи маоїстської ідеології, такі як централізоване управління, національний патріотизм, та важливість ідеологічної чистоти, залишаються впливовими. Це відбивається в способах, якими Китай підходить до внутрішніх та зовнішніх викликів, прагнучи зберегти свою стабільність та єдність, водночас нарощуючи свій глобальний вплив.

Узагальнюючи, Китай сьогодні представляє собою унікальне поєднання традиційної культури та сучасного політичного управління. Його історія та культурна ідентичність глибоко впливають на його міжнародну поведінку та відносини. Сучасне китайське керівництво використовує ідеологічні елементи маоїстського комунізму для зміцнення своєї влади та впливу, як внутрішньо, так і на міжнародному рівні. Це створює унікальний синтез традиційних і сучасних підходів, які разом формують китайську міжнародну політику та стратегії у XXI столітті. Водночас, цей синтез викликає певні внутрішні та зовнішні виклики, оскільки Китай прагне збалансувати свої традиційні цінності з вимогами сучасного глобалізованого світу.

Антиамериканські настрої в Китаї частково ґрунтуються на глибоких розбіжностях між політичними системами двох країн. КНР, з її однопартійною системою та централізованим контролем, різко контрастує з демократичними,

багатопартійними принципами США. Ця несумісність стає джерелом недовіри та ворожнечі, оскільки обидві країни сприймають політичну ідеологію одне одного як загрозу своєму внутрішньому порядку та міжнародному впливу. Це постійне суперництво відображається у взаємних обвинуваченнях та протистоянні у міжнародній політиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A Future Chinese Indian Ocean Fleet? // Texas National Security Review, 2021. URL: <https://warontherocks.com/2021/04/a-future-chinese-indian-ocean-fleet>
2. Amy Gunia, “China's Media Interference Is Going Global, Report Says,” Time, March 25, 2019, URL: <https://time.com/5557951/china-interference-global-media/>
3. Brzezinski Zb. The Group of Two that could change the world // Financial Times, 2009. https://www.ft.com/content/d99369b8-e178-11dd-afa0-0000779fd2ac?nclick_check=1
4. Brzezinski Zb. Balancing the East, Upgrading the West. U.S. Grand Strategy in an Age of Upheaval // Foreign Affairs. – 2012. – Vol. 91. – №1. – P. 97–104.
5. Borger J. North Korea attack on Guam could “quickly escalate in towar James Mattis. The Guardian. 15 August, 2017. URL: <https://www.theguardian.com/world/2017/aug/14/north-korean-missiles-probablyenginessourced-from-russia-or-ukraine-icbm>
6. China to advance RMB internationalization // China Daily, 2022. URL: <https://www.chinadaily.com.cn/a/202210/11/WS6344309da310fd2b29e7baa4.html>
7. China's New Mandatory Curriculum Focuses on 'Xi Thought' URL: https://www.voanews.com/a/east-asia-pacific_chinas-new-mandatory-curriculum-focuses-xi-thought/6209984.html
8. China-ASEAN trade continues to boom amid global growth slowdown, uncertainties. China Daily, 2019. URL: <https://www.chinadaily.com.cn/a/201907/23/WS5d367792a310d8305640082a.html>
9. Chinese, Lao militaries to hold «Peace Train-2022» joint humanitarian medical rescue exercise . Ministry of National Defense of the People's Republic of China, 2022. URL: http://eng.mod.gov.cn/news/2022-07/16/content_4915749.htm

10. Denmark A. M., Patel N. China's Arrival: A Strategic Framework for a Global Relationship. Center for a New American Security, September 2009. URL: https://s3.amazonaws.com/files.cnas.org/CNAS+China's+Arrival_Final+Report-3-min.pdf
11. Deruda, The Digital Diplomacy Handbook: How to Use Social Media to Engage with Global Audiences Create space Independent Publishing Platform. Chapter 6 Twitter , 2014. C. 63. 61
12. Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity (IPEF) . Office of the United States Trade Representative, 2022. URL: <https://ustr.gov/trade-agreements/agreements-under-negotiation/indo-pacific-economic-framework-prosperity-ipef>
13. Indo-Pacific Strategy of the United States. The White House, 2022. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/02/U.S.-Indo-Pacific-Strategy.pdf>
14. Flemming S.Hansen, Donald Trump and US -Russian Relations. Geopolitical bromance or business-as-usual. DIIS. Policy Brief, 2016. C. 3
15. G.Wiseman and P. Sharp. Diplomacy in R. Devetak et al. An Introduction to International Relations, 3rd ed. Cambridge University Press, 2017. C. 297
16. Gates, B. & Huang, Y. Sources and Limits of Chinese 'Soft Power.' Survival, Vol. 48. № 2. 2016, C. 17-36.
17. Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Nongovernment Experts. CIA. 2000. December. URL: http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0000516933/DOC_0000516933.pdf.
18. France's Indo-Pacific Strateg. France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs, 2021. URL: https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/en_dcp_a4_indopacifique_022022_v1-4_web_cle878143.pdf

19. Huetung Yan. How China can defeat America. Yan Huetung. The New York Times. November 20, 2011. URL: <http://www.nytimes.com/2011/11/21/opinion/howchinacandefeatamerica.html?pagewanted=all>
20. Kagan R. The Present Danger. R.Kagan, W.Kristol. The National Interest. 2000. Spring. P. 59-72.
21. Mc Rae H. The World in 2020. Culture, Power and Prosperity / H. Mc Rae Boston: Harvard Business School Press, 2020. P. 276.
22. United States Product exports and imports to China. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/USA/Year/2009/TradeFlow/EXPIMP/Partner/CHN/Product/allgroups>
23. Joint Vision 2020. URL: <http://www.ndu.edu/ndu/nwc/AY00/5602SYL/Topic10.html>
24. US and South Korea to stage huge military exercise despite North Korea crisis URL: <https://www.theguardian.com/world/2017/aug/11/north-korea-us-south-korea-huge-military-exercise>
25. Lindsey W. Ford, “Extending the Long Arm of the Law: China’s International Law Enforcement Drive” (Washington, DC: The Brookings Institution, January 15, 2021), URL: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2021/01/15/extending-the-long-arm-of-the-law-chinas-international-law-enforcement-drive/>
26. Max Fisher “‘One Country, Two Nationalisms’: The Identity Crisis Behind Hong Kong’s Turmoil,” The New York Times, September 27, 2019, URL: <https://www.nytimes.com/2019/09/27/world/asia/hong-kong-protests-identity.html>
27. Michael Pompeo, “Determination of the Secretary of State on Atrocities in Xinjiang,” U.S. Department of State, January 19, 2021, URL: <https://2017-2021.state.gov/determination-of-the-secretary-of-state-on-atrocities-in-xinjiang/index.html>
28. National Defense Strategy of The United States of America // U.S. Department of Defense, 2018. URL: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

29. O'Rourke R. China's Actions in South and East China Seas: Implications for U.S. Interests — Background and Issues for Congress // Homeland Security Digital Library, 2018. [Электронный ресурс] URL: <https://www.hsdl.org/c/view?docid=813476>

30. Pentagon chief says US goal in North Korea is diplomacy, not war. URL: <https://www.irishtimes.com/news/world/asiapacific/pentagonchief-says-us-goal-in-north-korea-is-diplomacy-not-war-1.3271450>

31. People's Republic of China: 2020 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for the People's Republic of China," International Monetary Fund, January 8, 2021, URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/01/06/PeoplesRepublic-of-China-2020-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-49992>

32. The 2022 National Security Strategy // The White House, 2022. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-SecurityStrategy-10.2022.pdf>

33. The Military Balance 2022 // The International Institute for Strategic Studies. 2022. P. 255-264.

34. Thompson, Graeme. «Globalization, Geopolitics, and the U.S.–China Rivalry after Covid-19.» Journal of Applied History, (2021) URL: <https://www.belfercenter.org/publication/globalization-geopolitics-and-us-china-rivalry-after-covid-19#:~:text=,about%20the%20nature%20of%20globalization>

35. Wang Yi: China's Cooperation with South Pacific Island Countries Having Diplomatic Relations with China Shows a Vibrant Situation of «Two-Wheel Driving» .Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China, 2022. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/kjgzbdffyq/202206/t20220603_10698495.html

36. 龚云. 科学的研究毛泽东. URL: <http://theory.people.com.cn/n/2013/0115/c40537-20209590.html>

37. 习近平在庆祝全国人民代表大会成立六十周年大会上的讲话.

URL: http://www.gov.cn/xinwen/2019-09/15/content_5430007.htm

38. 习近平在第七十六届联合国大会一般性辩论上的讲话 (全文) //

中华人民共和国中央人民政府. Виступ Сі Цзіньпіна на загальнополітичних дебатах у рамках 76-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН (повний текст). Центральний народний уряд КНР, 2021. URL: https://www.gov.cn/xinwen/2021-09/22/content_5638597.htm

39. 王毅盘点中国东盟合作 30 年五条成功经验 // 中华人民共和国外交部.

Ван І розповів про п'ять успішних прикладів співпраці Китаю та АСЕАН за тридцять років. Міністерство закордонних справ КНР 2021. URL: https://www.fmprc.gov.cn/nanhai/chn/wjbxw/202106/t20210608_9071630.htm

40. 毛泽东主席关于三个世界的理论和“一条线”战略 // 中华人民共和国外交部

Теорія трьох світів Голови Мао Цзедуна та стратегія «однієї лінії» Міністерство закордонних справ КНР. URL: https://www.fmprc.gov.cn/web/ziliao_674904/wjs_674919/2159_674923/200011/t20001107_10250994.shtml

41. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 26 березня 2021 р.). Київ : НА СБУ, 2021. 346 с.

42. Андрощук М. В. Відносини США та Китаю на сучасному етапі (торговельно-економічний аспект). *Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини»*. Випуск 5. 2020. С. 110.

43. Буравкова А. Американсько-китайські відносини в постбіполярну епоху: глобальний і регіональний вимір. *Політичний менеджмент* № 59. 2013. С. 154- 166.

44. Гавриленко Н. М., Широкий Г. М. Щодо відносин між США та КНР у торгівельній сфері. Національний інститут стратегічних досліджень. С. 4-5.
45. Городня Н. Д. Динаміка американсько-китайських відносин в кінці ХХ– ХХІ ст. як свідчення нової ролі Китаю у міжнародній системі. В кн.: Україна - Китай - 25 років співробітництва: результати та перспективи. «Один пояс, один шлях»: монографія / кер. авт. колективу і науковий редактор О.М. Олійник. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», с. 74-97.
46. Дужа І.А. Еволюція політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні: монографія. Дужа І.А. Біла Церква: ДНВЗ «БНАУ», 2018. 198 с.
47. Дудко І.Д. Стратегічна парадигма США на початку 2010-х рр.: дилема підходів і шляхів реалізації . І.Д.Дудко. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Випуск 107 (частина 1). С. 46-53.
48. Зосименко Т. Геополітичний трикутник США–Китай–ЄС. Економічні інтереси України на тлі суперечностей. Рада зовнішньої політики Українська призма. Аналітична записка. 2021. URL: http://prismua.org/wp-content/uploads/2021/09/EU_china_usa.pdf
49. Кіца М. Теоретичні та практичні аспекти ведення інформаційної війни у ЗМІ / Мар'яна Кіца, Ганна Свиначенко. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Журналістські науки. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. № 3. С. 69-75.
50. Кучмій О. П. Стратегія інформаційної безпеки в структурі внутрішньої й зовнішньої політики КНР. Міжнародна інформаційна безпека: сучасні концепції і практика. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 102 (Частина I), 2011. С. 158-171.
51. Сунгуровський М. В. Геополітичний аналіз балансу сил і змін у ньому на фоні російсько-українського конфлікту. Центр Разумкова. 14 с. URL: https://www.razumkov.org.ua/upload/1400153819_file.pdf

52. Почепцов Г. Г. Інформаційна війна як інтелектуальна війна. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/5380/2012-12-16-informatsiyna-viynayak-intelektualna-viyna/>
53. Торгові війни США vs Китай – Kyiv International Economic Forum. URL: <https://forumkyiv.org/uk/analytics/torgovi-vijni>
54. Хоруженко О. Аспекти китайської геополітики. О. Хоруженко. *Визвольний шлях*. 2005. Вересень-Жовтень. С. 50-61.
55. Хто виграє: Китай чи США? Економічний аспект протистояння. URL: https://lb.ua/world/2022/02/04/504635_hto_vigraie_kitay_chi_ssha_ekonomichniy.html
56. Шевченко, Ю. Г. Національна політика кібербезпеки Китаю: інституціональний тиск. *Китаєзнавчі дослідження*, (2022). (1), 5-21. <https://doi.org/10.51198/chinesest2022.01.005>
57. Фесенко М. В. Боротьба США та Китаю за глобальне лідерство у XXI столітті. Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки» (6). 2015. URL: https://elibrary.ivinas.gov.ua/3858/1/2015_%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B%D1%82%D1%8C%D0%B1%D0%B0%20%D0%A1%D0%A8%D0%90%20%D1%82%D0%B0%20%D0%9A%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%8E%20...pdf
58. Фесенко М. В. Перспективи збереження лідерства США в постбіполярній міжнародній системі. Інститут всесвітньої історії НАН України. С. 31. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/wpcontent/uploads/2017/01/%D0%A4%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE-%D0%9C..pdf>
59. Якубовський С. О., Родіонова Т. А., Бабінчук О. С. Торговельне протистояння США та Китаю: причини та наслідки. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна*. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». Вип. 11, 2020. С. 35.
60. Як КНР нарощує свою військову потужність. URL: https://defenceua.com/army_and_war/jak_knr_naroschuje_svoju_vijskovu_potuzhnist-5922.html